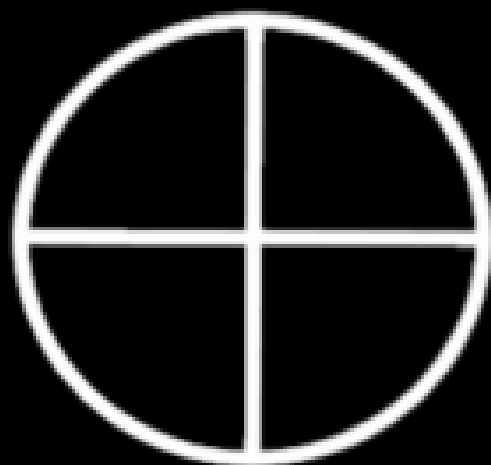

-Një udhëzues për festat pagane shqiptare-

-A guide to Albanian pagan festivities-

☪ PAGAN ☪

(Mali i Tomorrit, "Olimpi" Shqiptar - Tomorri Mountain, Albanian "Olympus")

**-NJË UDHËZUES PËR FESTAT PAGANE SHQIPTARE-
-A GUIDE TO ALBANIAN PAGAN FESTIVITIES-**

© PAGAN SHQIPTAR ©

© ATP ©

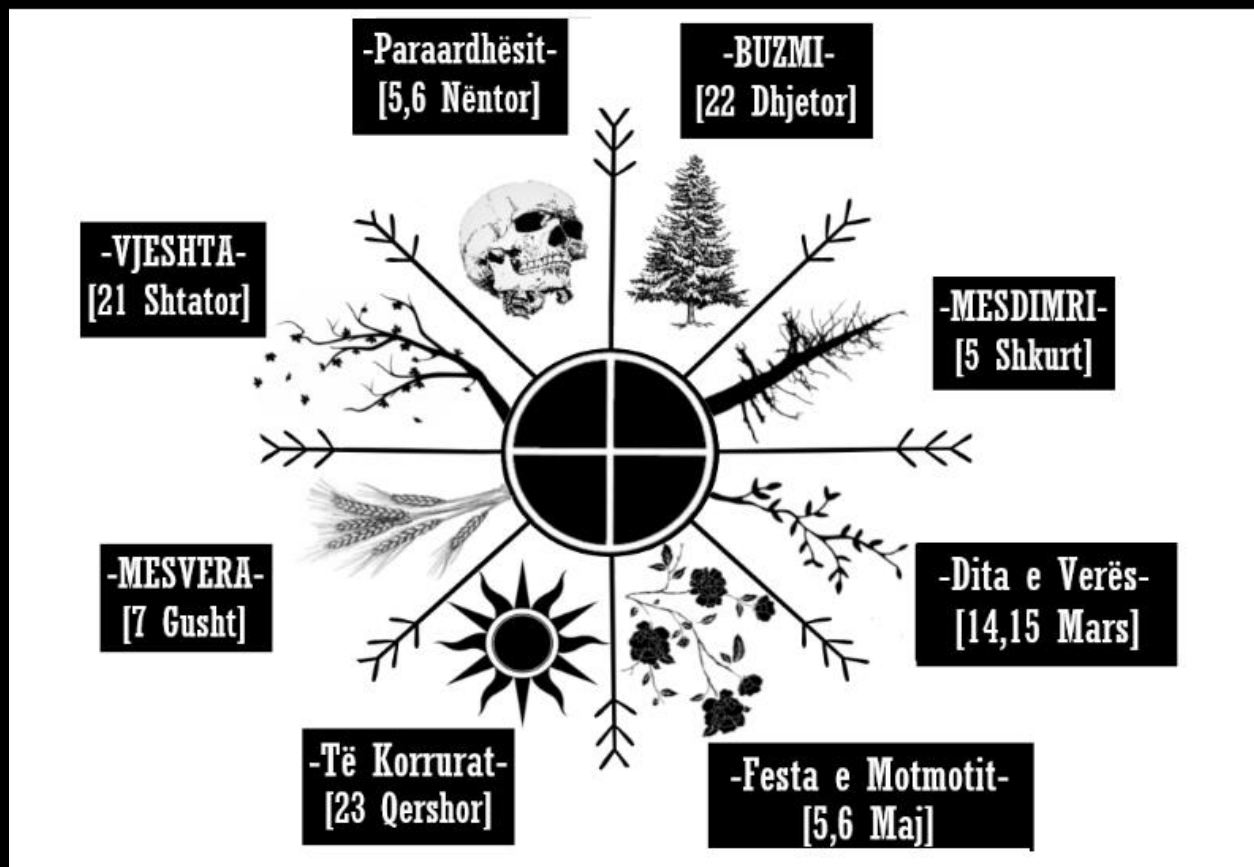
-2021-

PAGAN SHQIPAR

®PAGAN®

-KALENDARI I FESTAVE TRADICIONALE PAGANE SHQIPTARE-

PAGAN SHQIPAR

®PAGAN®

ALBANIAN THIRD POSITION

-Parathënie ⊕ Preface-

Këto artikuj të përmbledhur në këtë vepër përbëjnë veprën e parë kushtuar krejtësisht festave pagane shqiptare. Botuar gjatë gjithë vitit 2020, secili prej tyre përqëndrohet në një festë specifike në një mënyrë të shkurtër e cila do të mundësojë një kuptim më të mirë të tyre, madje edhe për ata që nuk kanë njohuri mbi festat tona pagane shqiptare, por gjithashtu përmbajnë shumë detaje interesante që nxjerrin në pah perspektiva dhe kuptime të reja mbi festat tona pagane. Në të vërtetë, këto prezantime nuk janë prezantime të themeluara tashmë të festave tona antike pagane, por ato janë të mbushura me interpretime që i japin mundësi lexuesit të kuptojë dhe vlersojë ato në nivelet më të larta.

Në nivel simbolik, çdo festë duhet të kuptohet si reflektim tokësor i një realiteti më të lartë kozmik. Duke u rrotulluar rreth këtyre festave, paraardhësit tanë ishin në një akordim me ritmin e Natyrës dhe në harmoni me Kozmosin, disiplina hynore e universit. Në nivelin historik, fakti që disa nga këto praktika u vunë re ende në mesin e njerëzve tanë në mes të shekullit XX, dëshmon se ato nuk janë një pjesë e parëndësishme e identitetit tonë. Për më tepër, respektimi i tyre, pavarësisht nga ndarjet e besimeve midis njerëzve tanë, dëshmon identitetin tonë të përbashkët dhe na bën me të vërtetë një popull. Në të vërtetë, nën festat tona antike pagane, ne gjejmë vlera që paraardhësit tanë i respektonin dhe i konsideronin si më të dashurit e tyre. Një popull pa vlera kaq të përbashkëta dhe të adhuruara nuk është një popull, por një masë individuale e pa formë. Prandaj, thirrjet nga disa për të bojkotuar dhe çrrënjësuar festimet tona antike nuk janë asgjë tjetër veçse përpjekje për të na përçarë dhe për të mohuar identitetin tonë të përbashkët. Dhe së fundmi, krahasimi me festa të tjera të

ngjashme nga traditat e ndryshme evropiane na kujton se tradita jonë nuk ra nga qielli. Traditat tona kanë një origjinë të përbashkët me ato të popujve të ndryshme evropiane, pra të gjithë ato janë të lidhura me njëra-tjetrën. Origjina e tyre e përbashkët qëndron në traditat e paraardhësve tanë Indo-Evropianë. Kështu që Shqiptarët nuk duhet të turpërohen nga vetja ose nga traditat e tyre pasi në fakt janë anëtarë të pazëvendësueshëm të familjes së madhe indo-evropiane, dhe traditat e tyre janë një aspekt unik i traditës më të madhe indo-evropiane dhe me vlerë të lartë për ta ndihmuar ta kuptojnë atë më tej.

Festat e ndryshme të studiuara këtu janë si më poshtë:

- Mesdimri
- Dita e Verës
- Festa e Motmotit
- Të Korrurat
- Mesvera
- Vjeshta
- Festa e Paraardhësit
- Buzmi

Shumë festime të tjera të vogla ose lokale janë lënë jashtë. Ato do të përfshihen në të ardhmen në mënyrë që të japin një pamje më të plotë të festimeve tona të lashta pagane. Tani për tani, ajo që festimet e studiuara këtu përfaqsojnë, është sigurisht evoluimi i Diellit. Kështu, nga solstici i dimrit në solsticin e verës ditët bëhen më të gjata dhe paraardhësit tanë ndihmuan Diellin të triumfojë përmes riteve të ndryshme të festimeve. Dhe nga solstici i Verës në solsticin e

Dimrit që rezultoi në shkurtimin e ditëve, ata ishin dëshmitarë të Diellit të Pamposhtur që u ofron atyre dhuratën e dritës kundër të gjitha peripecive. Kështu, kalendari ynë antik i festimeve mund të konsiderohet si diellor. Për më tepër, diçka shumë interesante në lidhje me të është se paraardhësit tanë e shikuan vitin si të ndarë në dy pjesë: njëra quhet Dimri dhe tjetra Vera. Ky perceptim të kujton shumë perceptimin keltik të vitit të ndarë nga një kohë drite dhe një kohë errësire. Të dyja traditat kanë festa të veçanta të konsideruara si kohë unike në vit, të cilat nuk përfshihen në dy pjesët e lartpërmendura. Kjo ndarje e vitit duket se pasqyron vetë natyrën e realitetit, në sfera të ndryshme dhe diçka mbi të dy, diçka që paraardhësit tanë e kishin kuptuar dhe që u mbajt prej tyre si në traditat e tjera evropiane.

Për të përfunduar, festimet e lashta të etërve tanë ishin ri-miratimet mikrokozme të ngjarjeve makrokozme. Këto ri-miratime përfshinin, në një rreth koncentrik, familjen, fisin, fshatin, etj. Më tej, zbulimi dhe studimi i kremtimeve tona antike pagane nuk janë vetëm një mënyrë për të festuar identitetin tonë shqiptar, por gjithashtu forcon botëkuptimin tonë indo-evropian, atë që na përshtatet sepse është i rrënjësor natyrshëm në ADN-në tonë. Të marrësh një vend që është me të drejtë i yni, në vend që të joshesh nga mirazhet orientale, do të thotë të marrësh pjesë në harmoninë kozme. Ashtu si Dielli që ne nderojmë, ringjallja e traditës sonë më të lashtë do të vijë pas netëve të gjata të dimrit, dhe për ta ndihmuar atë në nivelin tonë individual duhet të studiojmë traditat e paraardhësve tanë.

(English)

These articles recollected in this work made up the first work entirely dedicated to the Albanian pagan festivities. Published throughout the year 2020, each one of them focus on a specific festivity in a brief way which will enable a better understanding of them, even for those unfamiliar with our pagan Albanian festivities, but also contain many interesting details highlighting new perspectives and understandings on our pagan festivities. Indeed, these presentations are not already established presentations of our ancient pagan festivities but they are filled with interpretations enabling the reader to grasp their higher meanings.

On the symbolic level, each festivity must be understood as the earthly reflection of a higher cosmic reality. By revolving around these festivities our ancestors were in tune with Nature's rhythm and in harmony with the Cosmos, the divinely well-ordered universe. On the historical level, the fact that some of these practices were still observed among our people in the middle of the XXth century proves that they are a not a trivial part of our identity. Moreover, their observance regardless of faith divisions among our people proves our common identity and make of us truly one people. Indeed, beneath our ancient pagan festivities we find values our ancestors venerated and regarded as their dearest. A people without such shared and venerated values is not a people, but a formless mass of individuals. Therefore, the calls by some to boycott and uproot our ancient festivities are nothing more than attempts to divide us and negate our common identity. And finally, the comparations with other similar festivities from the various European traditions are recalls that our tradition did not fall from the sky. Our traditions have a common origin with those of the various

European peoples, thus all of them are related with one another. Their common origin lies in the traditions of our Indo-European ancestors. Albanians should thus not be ashamed of themselves or of their own traditions as they are in fact irreplaceable members of the great Indo-European family, and their traditions a unique facet of the greater Indo-European tradition and of high value to help understand it further.

The various festivities studied here are the following:

- Mesdimri
- Dita e Verës
- Festa e Motmotit
- Të Korrurat
- Mesvera
- Vjeshta
- Festa e Paraardhësve
- Buzmi

Many other minor or local celebrations have been omitted, but they will be included in the future in order to give the most exhaustive view possible of our ancient pagan celebrations. For now, what the celebrations studied here represent is of course the evolution of the Sun. Thus, from the Winter solstice to the Summer solstice the days become longer and our ancestors helped the Sun to triumph through various celebration rites. And from Summer solstice to Winter solstice resulting in the shortening of the days, they witnessed the Undefeated Sun offering them the gift of light against all odds. Thus, our ancient celebration calendar can be regarded as a solar one. Furthermore, something very interesting

about it is that our ancestors viewed the year as divided into two parts: one is called Dimri (Winter) and the other Vera (Summer). This perception is very reminiscent of the Celtic perception of the year as divided by a time of light and a time of darkness. Both traditions have special festivities regarded as unique times in the year, not included in the two aforementioned parts. This division of the year seems to reflect the nature of reality itself, with different realms and something above both of them, something our ancestors had understood and that was kept by them like in other European traditions.

To conclude, our forefathers' ancient celebrations were microcosmic re-enactments of macrocosmic events. These re-enactments involved, in concentric circle, the family, the tribe, the village and so on. Further, the discovery and the study of our ancient pagan celebrations are not only a way to celebrate our Albanian identity, but it also strengthens our Indo-European worldview, the one that suits us because it is naturally rooted in our DNA. To take the place that is rightfully ours, instead of being seduced by Oriental mirages, is to participate in the Cosmic harmony. Just like the Sun we honour, the revival of our most ancient tradition will come after the long nights of Winter and to help it on our individual level we must study the traditions of our forefathers.

[Mesdimri ⊕ Midwinter]

5 shkurti shënon festën shqiptare të Mesdimrit. Pak informacione ka mbi këtë festë, por falë festiviteteve paralele indo-evropiane, disa gjëra mund t'i mësojmë.

Fillojmë me festën kelte të Imbolc, dedikuar ndaj perëndeshës së pjellorisë Brigid. Imbolc ndodh pak a shumë në të njëjtën kohë (1 shkurt). Është një festë e pastrimit të shpirtit, ashtu si Toka pastron veten në mënyrë që të bëhet përsëri pjellore. Kjo ka lidhje me kultin grek të Demetres: dimri përbëhet nga muajt ku perëndesha e pjellorisë ndal së sjelluri të korrurat. Duhet të përmendim ama dhe ardhjen e dritës së re, ndryshe

do të fokusohemi shumë tek pjesa natyraliste e festës dhe do të harronim vetitë iniciatore të kësaj pjese të vitit.

Ardhja e dritës së re, edhe pse ditët mbeten të shkurtra, përputhet me idenë e ringjalljes. Kjo tematikë, në shoqëritë Tradicionale, përkthehet në iniciacion. Duhet të kuptojmë si fillim festën e Lupercalia-s në Romën e Lashtë, që ndodhte rreth 14 dhe 15 shkurtit. Edhe pse ideja e pastrimit del në këtë kult (pa përmendur pjesën e pjellorisë, e përbashkët kjo me Imbolc dhe kultin e Demetrës), pjesa e rëndësishme qëndron tek shpella ku ujkonja ushqen Remusin dhe Romulin. Sakrifika në shpellë është një referencë ndaj vdekjes, kurse e qeshura që pason hedh dritë mbi ringjalljen e jetës. Sa i përket qumështit, është një referencë e dijes hyjnore e ujkonjës, pra thekson vlerën iniciatore të këtij riti. Mund të shtojmë këtu që edhe misteret Elusiane, dedikuar ndaj perëndeshës së pjellorisë Demetra kanë të njëjtin karakter; kjo perëndeshë është ekuivalenjtia e perëndeshës kelte Brigid, që më vonë u bë shenjtorja katolike Shën Brigida.

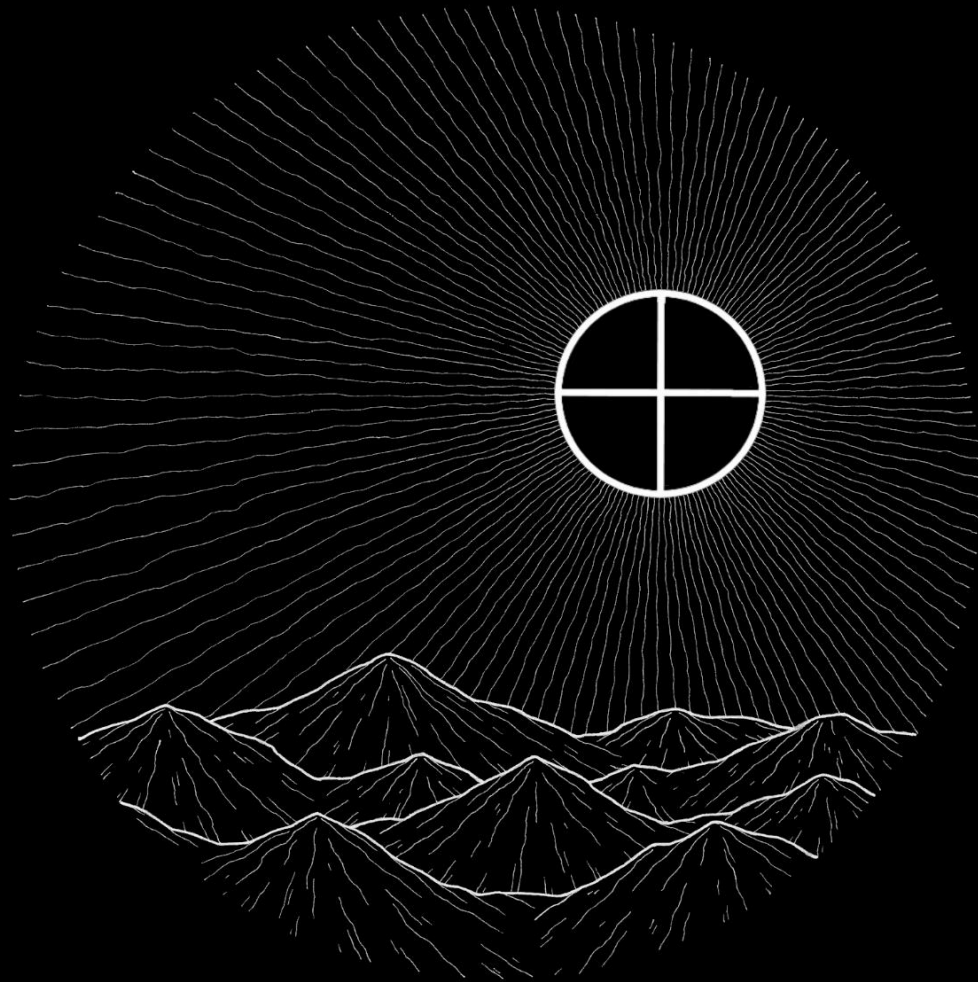
Elemente të këtyre traditave paralele i gjejmë dhe tek Mesdimri:

- 1) besimi që rrugës ke shumë mundësi për të takuar karkanxhollë (ang. werewolves), pra kemi lidhjen me Lupercalian, dhe besimin që demonët e dimrit dalin një herë të fundit përpara pranverës

- 2) sakrificat e gjedheve (vdekja dhe pastrimi)

- 3) zjarre të vogla që ndizen në pyll për të ngrohur kukullat (rikthimi i dritës)

Pra mesdimri është një pikë e shenjtë e vetëpastrimit ku kalojmë nga errësira dhe kaosi i dimrit tek pjesa më e ndritshme e vitit, një proces i rilindjes kozmike që reflektohet dhe vetë tek ne.

PAGAN SHQIP AR
®PAGAN®

-Midwinter-

The 5th of February marks the albanian celebration day of Mesdimri. Little is known about this celebration and its meaning, but thanks to other indo european festivities some light can be shed upon it.

First the celtic celebration of Imbolc, dedicated to the goddess of fertility Brigid, occurs around the same time (1st February). It is a feast of lustration, purification reflecting how Earth itself is purified to be fertile anew. This ties well with Demeter's cult : winter being the month when this goddess of fertility stops bringing forth the crops. But forgetting to mention the coming of a new light would be stressing too much the naturalistic elements and miss the initiatic quality of this time of the year.

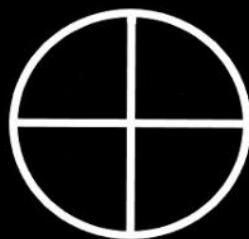
The coming of a new light, though the days remain short, fits well with the idea of a rebirth. This idea in Traditional societies is translated into initiation. As such one must understand the Lupercalia festivity of ancient Rome, around 14th and 15th February. Though the idea of lustration and purification is manifest in this cult (not to mention the part about fecundity, reminiscent of Imbolc and the cult of Demeter), the important part lies in the cave where the she wolf had fed Remus and Romulus. The sacrifice in the cave is a clear reference to death, whereas the laughter after it highlights life springing again. As for the

milk, it is a reference to the she wolf and to divine knowledge, stressing thus the initiatic value of this rite. We might point here to the initiatic Ellusian mysteries, revolving around the goddess of fertility Demeter, a feature shared with Saint Brigid, the catholic version of goddess Brigid.

From the shattered traditions regarding Mesdimri we find analogies with the indo European celebrations mentioned above :

1. a belief of higher chances of meeting (were) wolves on roads during Mesdimri (same wolf theme as the Lupercalia, underlying winter demons' ultimate apparition before spring) ;
2. sacrifices of cattle (death and purification motive) ;
3. small fires are to be held in order to warm a "doll" (return of the light).

Thus Mesdimri appears as a key purification point to go from the dark part of the year (with its winter chaos) to the brighter part of it, in a cosmic rebirth process reflected among us as well.

⚔ PAGAN ⚔

[Dita e Verës ⊕ Summer Day]

14 Marsi, dita e verës është një festë tradicionale pagane. Në këtë ditë, festohet rikthimi i pranverës dhe ekuilibri mes errësirës dhe dritës, i njohur dhe si ekuinoksi. Ne duam ta analizojmë këtë ditë nga një perspektivë që shkon më thellë se ajo ç'ka është thjesht folklorike.

Fillimisht do të flasim për emrin e kësaj dite: Dita e Verës, edhe pse ndodh në pranverë. Paradoksi shpjegohet nga fakti që antikët e shikonin vitin si të ndarë në dy pjesë: një pjesë që i përket errësirës dhe një që i përket dritës. Duhet vënë re që popujt keltikë kishin të njëjtën pikëpamje.

Dita e Verës bie me datën 14 mars sipas kalendarit Gregorian, por në 1 mars sipas kalendarit Julian. Kjo duhet parë me më shumë kujdes, sepse 1 marsi është ditëlindja e Marsit Romak, hyjnisë së luftës, dhe gjithashtu dita e vitit të ri sipas kalendarit të tyre antik.

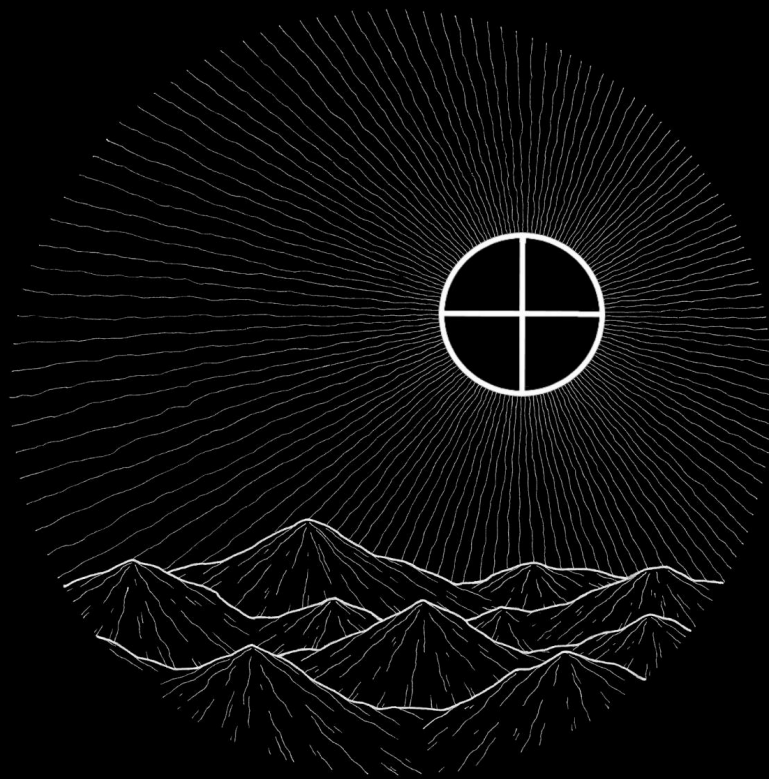
Ky muaj i dedikohet hyjit të luftës pasi antikët e shihnin rikthimin e dritës dhe ringjalljen e natyrës si fitoren e tyre ndaj errësirës. Dita e Verës është pika më kritike e kësaj beteje qiellore.

Për më tepër, Romakët e shihnin këte muaj të shenjtë edhe si muajin kur rifillonin fushatat luftarake. Rizgjimi i forcave të natyrës ishte një reflektim i një ndodhie transhendente që tregon përpjekjen metafizike mes rendit kozmik dhe kaosit. Një koncept i ngjashëm ndodhet dhe tek dita e verës, ku thuhet se Zana (e interpretuar si Diana Candavensis sipas mitologjisë krahasimore romake) del nga tempulli i saj dhe i jep goditjen përfundimtare dimrit. Zana, si homologia e saj Diana, ishte e lidhur me gjuetinë, dhe është afërmendsh të thuhet se gjuetia është e ngjashme me luftën. Pra, kemi Marsin që sjell luftën dhe Zanën që sjell gjuetinë ndaj demonëve të dimrit dhe i përzënë ata.

Ndezja e zjarreve gjatë ditës së verës ka ngjashmëri me ndezjen e zjarreve në Romë nga Virgjëreshat e Vestas. 1 marsi gjithashtu lidhej dhe me festivitetet dedikuar ndaj Junos (Matronalia), perëndeshë, mes të

tjerave, e amësisë dhe lindjes së fëmijëve. Perëndeshës i ofroheshin lule, dhe kjo e lidh me motivin e ditës së verës.

Pra dita e verës nuk është vetëm festë për rikthimin e pranverës. Përmes mitemave të përbashkëta me muajin e shenjtë të hyut Mars, mund të dallojmë një reflektim të një fitoreje diellore ndaj errësisës në planin metafizik.

PAGAN SHQIP AR
®PAGAN®

-Summer Day-

The Albanian day of spring is a traditional pagan holiday occurring on the 14th of march. Labeled as Dita e Verës in Albanian, it celebrates spring's return and the equilibrium between darkness and light, better known as equinox.

We would like in this brief overview to go beyond a mere enumeration of folk rituals and practices and stress instead some deeper elements of the best known of all Albanian holidays.

First we can speak about the very name of the holiday: Dita e Verës means day of summer literally, but the celebration occurs at springtime. This paradox is explained by the fact that ancient Albanians perceived the year as cut in half: one half belonged to a clear season and the other to a dark one. It is worthy to note here that ancient celts had a similar view of the year.

Dita e Verës falls on the 14th of march in the Gregorian calendar, whereas it falls on the 1st of march in the Julian one. This should draw our attention, for the 1st of march was the birthday of the war god Mars according to the Romans, as well as the new year of their ancient calendar.

This month was dedicated to the god of war because the ancients, during this time, saw the return of Nature's forces, and light taking advantage over darkness.

Furthermore, for the Romans march was the sacred month during which war could be launched anew. Indeed, the awakening of Nature's forces was a reflection of a transcendent event indicating the metaphysical struggle being won by cosmos over chaos. A similar conception is to be found in Dita e Verës as it is said that on this day the goddess Zana (Diana Candavensis in interpretatio romano) was to come out of her shrine to deliver the ultimate blow that would drive out winter for good. Zana, like her counterpart Diana, was linked with hunting, and it goes without saying that war and hunting share lots of similarities.

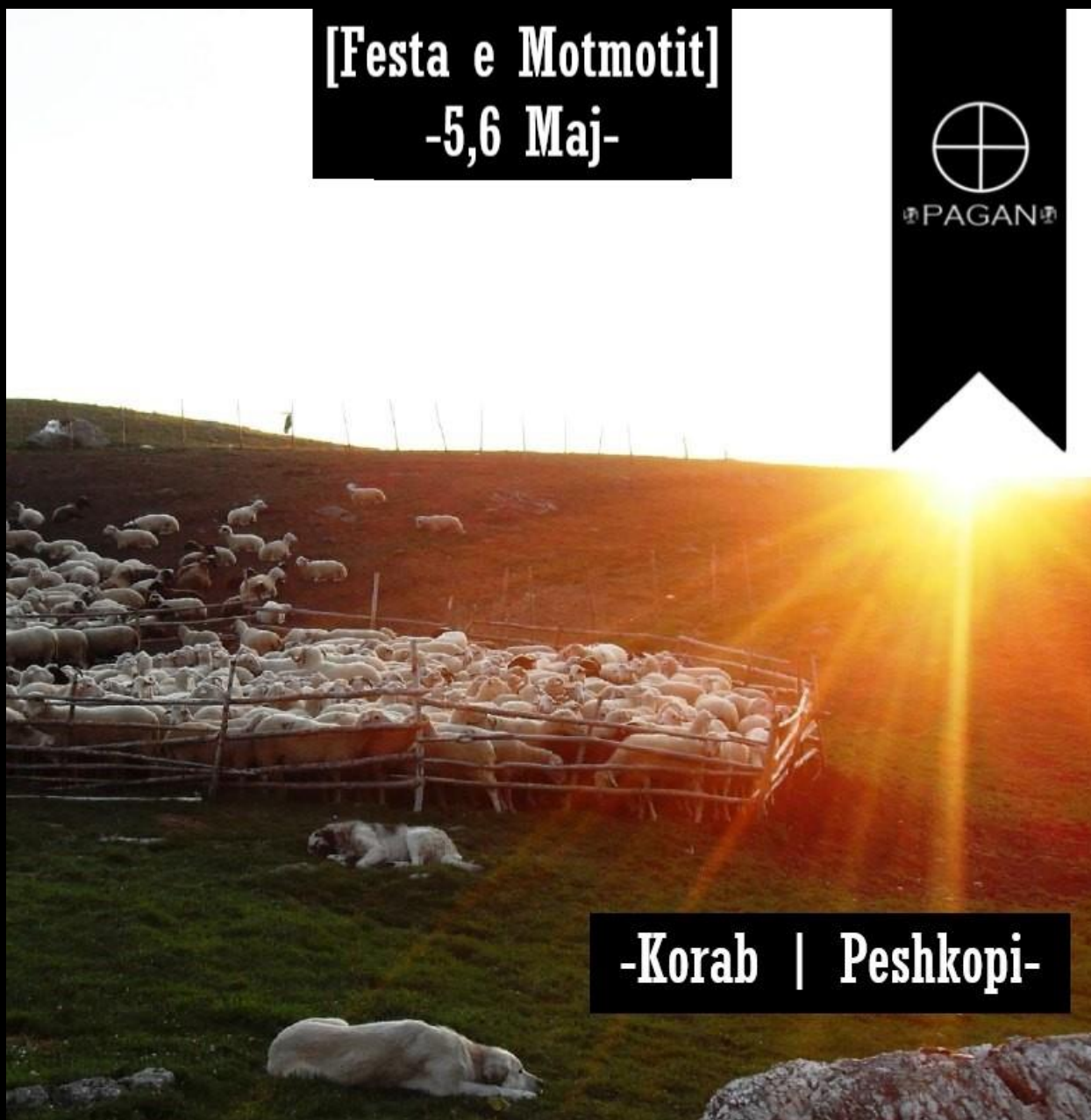
Thus we have Mars allowing wars and conflicts to be taken and Zana allowing hunting and chasing away winter (and its demons) for good.

The lighting of fires during Dita e Verës is worth mentioning, for it recalls the new lighting of the sacred fire by the Vestal Virgins in Rome. 1st of march was associated as well with festivities for Juno (Matronalia), to celebrate births. Flowers were offered to the goddess, and this ties in with the spring motive of Dita e Verës.

Thus Dita e Verës is far more than a holiday about spring's return. Through its common themes with Mars' sacred month we distinguish in it a clear reflexion of the future solar victory over darkness in the metaphysical plane.

[Motmoti ⊕ Albanian celebration]

[Festa e Motmotit]
-5,6 Maj-

-Korab | Peshkopi-

Festa shqiptare e Motmotit është një celebrim që bëhet me datat 5,6 Maj. Si në traditat e tjera evropiane, Motmoti përqëndrohet tek purifikimi nëpërmjet ujit dhe rikthimit fitimtar të Dritës, c'ka vërehet nga rritja dhe bekimi i të korrurave dhe florës. Siç do të shohim,

shqiptarët i vënë rëndësi të madhe këtij festiviteti duke e lidhur me ditën e Shën Gjergjit dhe heroin Gjergj Kastriot Skënderbeu.

I vënë 45 ditë pas festivitetit pararendës dhe 45 ditë para festivitetit tjetër, Motmoti ka një pozicion kyç në kalendarin shqiptar. Ditët e celebrimit shikohen si diçka jashtë kohës, si një zonë neutrale në ciklin e stinëve. Ky kuptim i veçantë ka të bëjë me faktin që Motmoti shihet si fillimi i vitit të ri shqiptar. Pra, një emër tjetër i përshtatshëm do të ishte Kryeviti.

Ideja e vitit të ri është kujtim ndaj konceptit të fillimeve të reja të gjetura në tradita të tjera indo-evropiane. Për shembull, thuhet që Tuatha de Danan, të cilët e arritën Irlandën në ditën e Beltaine (festivitet që ndodh në 1 Maj) dhe dogjën anijet për të harruar idenë e të kthyerit pas. Si në ritet antike, fillimet e reja kërkojnë purifikim. Ritualet e purifikimit janë të përhapura mes shqiptarëve në ditët e Motmotit. Pasi kryhen, dy shirita me ngjyrë i jepen fëmijëve dhe kafshëve të fermës: një i bardhë dhe një i kuq, që simbolizojnë purifikimin, shëndetin dhe forcën.

Në Dardani, Maqedoni dhe Shqipëri, ritualet përfshijnë larjen e fëmijëve me lule pranvere. Në malësi, blegtorët mbledhin lule dhe barna dhe i'a japin kafshëve t'i hanë, të cilët dekorohen me gjethe dhe tymosen me temjan. Fëmijët dekorojnë shtëpitë me lule që i mbledhin para agimit.

Mbledhja e luleve është diçka që e kemi të përbashkët me Floralian romake, që gjithashtu feston triumfin e Pranverës.

Ia vlen të përmendet këtu celebrimi tjetër romak që përfshin purifikimin e dhenve: Parlilia. Për të nderuar Palesin, perëndinë e dhenve dhe barinjve, purifikimet bëheshin diku në 21 maj. Kjo datë më vonë u bë data e themelimit të Romës: e njëjta ide është dhe me Motmotin. Megjithatë, për Shqiptarët dhe sidomos për barinjtë, Motmoti është barabar me ditën e Shën Gjergjit.

Shën Gjergji, ngadhënjimtari i dragoit, një karakter heroik kristian i frymëzuar nga veprat e heronjve paganë dhe që frymëzoi heronjtë mesjetarë është shenjtor shumë popullor në Shqipëri pavarësisht ndryshimeve fetare. Festa e tij festohet më 23 Prill sipas katolikëve dhe 6 maj sipas Ortodoksëve. Shqiptarët i shikojnë ditët mes këtyre datave si të shenjta, ideale për të mbledhur lule dhe për të intensifikuar ritualet e purifikimit. Dy ditët e Shën Gjergjit janë gjithashtu përkujtimore e dy ditëve të Shën Gjonit, edhe pse në një shkallë më të ulët dhe theksojnë mbylljen e një viti dhe hapjen e një të riu. Shqiptarët e festojnë ditën e Shën Gjergjit me purifikime siç përmendëm më lart, por edhe me sakrifica të kafshëve, kënge dhe valle. Në ditën e Shën Gjergjit duket sikur shqiptarët i japin homazh heroit të tyre Gjergj Kastriot Skënderbeut.

Më të vërtetë, nuk është rastësi që ditëlindja e Gjergjit është me 6 Maj. Nuk ka rëndësi të dimë nëse me të vërtetë lindi në ditën e Shën Gjergjit apo nëse kjo datë u zgjodh më vonë, për shkak të emrit. Gjergj Kastrioti është komplet i përshtatshëm në një festim që ka të bëjë me forcën, purifikimin dhe fillimet e reja të mbikqyrura nga shenjtori-luftëtar. Për më tepër, përmendëm se si Paralia romake nderon Palesin. Vërehet që barinjtë shqiptarë janë shumë të përfshirë në festivitetet e Shën Gjergjit dhe kjo mund të shpjegohet me venerimin e perëndisë të vjetër indo-evropiane me brirë, Pauson (Cernunnos për keltet, Pusan për hindutë, dhe të mirënjohurit Pan/Hermes). Perëndia mbron dhentë dhe barinjtë, i tregon rrugën dhe i udhëheq. Brirët në helmetën e Skënderbeut e bëjnë një jehonë të këtij zoti dhe prandaj barinjtë shqiptarë, poshtë sipërfaqes të një celebrimi fetar, festojnë me entuziazëm këtë ditë.

Shqiptarët, duke festuar Motmotin si ditën e Shën Gjergjit mbajtën një orientim luftarak (luftëtari Shën Gjergj në kontrast me Gjon priftin) që ndricon përmes epikës së Gjergj Kastriotit. Ditëlindja e tij me 6 Maj nuk është rastësi, dhe shqiptarët i japin homazh me sakrifica dhe rituale purifikimi për të siguruar shëndet të mirë dhe forcë. Me të vërtetë, Gjergj Kastrioti hapi një epokë të re për Shqiptarët e denjë për këtë emër në ditën që lindi dhe duke purifikuar traditën për të garantuar mbijetesën e saj. Pra, Motmoti apo Kryeviti është një nga celebrimet më të rëndësishme shqiptare.

(Albanian celebration)

The Albanian festivity of Motmot (untranslatable in eng.) is a celebration occurring on 5th and 6th May. As in other indo european traditions, the May celebration Motmot is focused on purification by water and on Light's victorious return which is witnessed by the growing and blossoming of crops and flora. As we shall see albanians put a high importance on this festivity by linking it with Saint George's day and therefore with their hero Gjergj Kastriot Skenderbeg.

Set 45 days after the last festivity and 45 days before the next one Motmot has thus a key position on the albanian calendar. The days of celebration are regarded as outside time, as a neutral ground on the season cycle. This special understanding has to do with the fact that Motmot was understood as the albanian new year. Therefore, an other fitting name for this festivity could be Kryeviti (in eng. Start of the Year).

This idea of a new year is reminiscent of the conception of new beginnings found in other indo-european traditions. For example, it is said about the Tuatha de Danan that they reached Ireland on the Beltaine's day (a festivity set on 1st May) and thus burned their ships

to prevent them from going back. As often in ancient rites, new beginnings require purifications.

Rituals of purification are widespread among albanians on these days of Motmot. Once performed, two strings of color are given to the children or to the farm animals : a white one and a red one, both representing purification and good health and strength.

In Dardania, Macedonia and Albania the rituals involved children bathing in spring flowers and blossoms. In Albanian highlands, shepherds gathered flowers and herbs to feed the farm animals, which were adorned with ivy leaves and “smoked” with incense. Children also decorate houses with flowers picked before dawn. The picking of flowers is reminiscent of the roman Floralia festivity celebrating Spring’s triumph.

It is worth mentioning here an other roman festivity involving purification of the flocks : Parilia. To honor Pales, the deity of flocks and shepherds, purifications were performed around 21 April. This date was latter chosen as Rome’s foundation date : we find here the same idea of a new beginning as in Motmot. Nevertheless, for the Albanians (and the shepherds among them) Motmot is equal with Saint George’s Day.

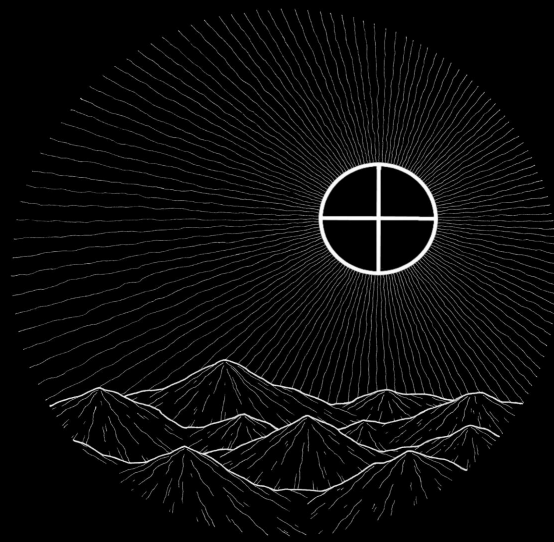
Saint George the dragon slayer, a Christian heroic character inspired by the deeds of pagan and medieval heroes alike, is widely revered in

Albania regardless of religious affiliations. His feast day is celebrated on 23 April according to Catholics and on 6 May among orthodox Christians. Albanians regard the days set between these two days as sacred ones, ideal to pick flowers or to boost the effects of purification rites. The two Saint George's days are also very reminiscent of the two Saint John's days, although on a smaller scale, and highlight well the idea of closing a year and opening a new. Albanians celebrate Saint George's day with purifications as mentioned, but as well with animal sacrifices, degustation's, songs and dances. Behind Saint George's day it seems that in fact Albanians are paying homage to their hero Gjergj Kastriot Skenderbeg.

Indeed, its by no chance that Skenderbeg's birthday is set on 6 May. It is of no importance to know if he was born on Saint George's day or if this date has been chosen because of his name : Gjergj Kastriot is perfectly fitting in a celebration revolving around strength, purification and new beginnings presided by a warrior saint. Further, we had mentioned the roman festivity of Parilia to honor shepherd's deity Pales. We find Albanian shepherds very involve in the festivities of Saint George's day and we might explain it by the veneration of the old indo european horned god *Pauson (celtic Cernunnos, hindu Pusan, and the well known Pan/Hermes).This deity protects flocks and shepherds, shows the way and leads them. The horns on Skenderbeg's helmet made him as an echo of this deity and therefore albanian shepherds, beneath the

surface of a Christian feast, are enthusiastically among first to celebrate this feast.

Albanians by celebrating Motmot as Saint George's day kept a warrior like orientation (the warrior Saint George as opposed to John the priest) that shines through Gjergj Kastriot's epic. His birthday on the 6 May is no chance and the Albanians pay him tribute with sacrifices and purification rituals to ensure good health and strength. Indeed, Gjergj Kastriot did open a new era for Albanians worth of the name on his birthday and by purifying its tradition to ensure its survival. Therefore Motmot or Kryeviti appears as one of the most important albanian celebrations.

PAGAN SHQIP AR
®PAGAN®

[Festa e të korrurave ⊕ The harvest feast]

Kremtimi i Solsticit Veror në Shqipëri bie me 23 ose 24 Qershor. Ndonjëherë quhet “Festa e Malit” ose “Festa e Blegtorisë” në Dukagjin dhe Mirditë, por njihet më së shumti si “Festa e të Korrurave”. Emri i kremtimit tregon lidhjen me muajin Korrik dhe vjeljet. Emri tjetër i përhapur për këtë kremtë është “Festa e Shën Gjinit” (ose Gjinit), dhe rikujton emërtimin me të cilin festimet e solsticit veror janë të njohura në pjesën më të madhe e Europës perëndimore.

Kremtimi në Shqipëri ndahet në dy pjesë: njëra rrotullohet rreth fitores së Diellit dhe celebrimit të ditës më të gjatë të vitit, ndërsa pjesa tjetër përbëhet nga rituale pastrimi për kopetë dhe pjellorisë për tokën.

Pjesa parë është një kremtim që fillon mbrëmjen e 22-shtit dhe vazhdon të gjithë natën duke pritur ardhjen e Diellit. Gjatë natës më të shkurtër të vitit njerzit hanë një vakt, pijnë, këndojnë dhe kërcëjnë në majën e një mali dhe ndezin zjarre me kashtë. Këto zjarre ndizen nga çdo familje në një tokë të përbashkët (por gjithashtu në kopshtet e tyre) duke djegur kashtë, byk, ose mbeturinat dhe qëllimi është të bësh zjarrin më të madh, për të krijuar një kompeticion të vogël midis atyre të pranishëm në kremtë. Pas kësaj, të vjetrit dhe të rinjtë kërcëjnë mbi zjarre.

Ky lloj zakoni për solsticin veror është i ngjashëm me kremtimet e tjera në Europën Lindore me 20 qershor. Në të dy rastet zjarret kanë të bëjnë me dritën e diellit në ditën më të gjatë të vitit. Ashtu si nëpër festat e tyre ku ndezin zjarr mbi malet, zjarri i ndezur nga shqiptarët gjatë natës më të shkurtër të vitit është një simbol i fuqizimit ose energjisë që shqiptarët i japin Diellit.

Në Zadrimë, Barbullush, Koman, Pukë, Mat dhe Shkodër zjarret ndizen në majën e një shkopi ku copa kashte ose byku lidhen si rreth shkopit, dhe njerzit vrapojnë poshtë kodrave duke i mbajtur. Është e kuptueshme

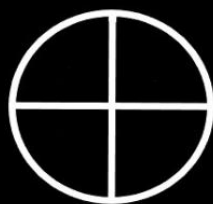
që kemi të bëjmë me rrotën diellore, e gjetur po ashtu në zona të tjera të Europës, dhe ky zakoni i zbritjes nga kodrat me shkopinjtë të zjarrtë është mbetja e fundit e një rituali që përfaqëson lëvizjen e qerres diellore. Në fakt, ritet kishin kuptimin e risjelljes së harmonisë në Kozmosin, duke i bërë jehonë ritualit. Prandaj, zbritja nga kodrat me rrotat diellore rikujton ardhjen e shkurtimit të diteve, fazën tërheqëse të Diellit (nga korriku në dhjetor) ndërkohë që ngjitja e kodrës risjell në mend fazën ringritëse (nga dhjetori në korrik).

Dhe tani vijmë te pjesa e dytë e kremtimit të solsticit veror. Etnologu dhe etnografi *Rrok Zojzi* shkruan se njerzit, pasi kremtuan natën më të shkurtër të vitit, rikthehen te vendi ku ndizen zjarret për të marr hirin. Pastaj ata hedhin hirin te fushat për të siguruar pjellorinë për vitet e ardhshme. Një ritual tjetër i kësaj dite ka të bëjë me qethjen e parë të bagtivate: barinjtë përformues i lajnë duart dhe gërshërat e tyre me ujë dhe spërkasin bishat në kurriz me pak pisllek. Dy pjesët e kremtimit të solsticit veror shqiptar përmbledhin atë çfarë i ndodh Diellit në këtë ditë të vaçantë.

Një herë që drita e tij vërtetoi epërsinë mbi errësirën, Dielli do të humbasi nga pak e nga pak fuqinë e tij dhe ditët do të shkurtohen. Në fakt, fuqia e Diellit shkon te fushat ku të korrat janë të aftë të rriten falë tij. Fuqia e Diellit simbolizohet këtu nga hiri i zjarrit të solsticit veror që është shpërndare në fusha. Gjithashtu, prerja e parë të leshit

të bagtivate ndodh në të njëjtën kohë. Kjo prerje e parë është si një simbol i të korrurave: leshi simbolizon të korrurat dhe dheu që i spërkatet shpinës së bagtivate mbas qethjes na kujton hirin që hidhet nëpër fusha.

Në fund, ne kemi një ritual të përveçëm shqiptar të solsticit veror që bëhet gjatë kremtimeve të natës dhe zjarret po ashtu përcohen lart e poshtë kodrave me rrota simbolike diellore (kjo më së shumti në pjesët malore të vendit). Pjesa e dytë e kremtimit ka të bëjë me dritën e diellit që i jep pjellori tokës, siç tregojnë të korrat që u volën ose do vilen. Patjetër në një këndvështrim të përgjithshëm, ashtu si në shumë pjesë të Shqipërisë janë disa ndryshime (praktika e celebrimit ndryshon në Myzeqe). Më shumë se sa një festim bujqësor, “Festa e të Korrurave” nënvizon më së miri harmoninë mes fuqive kozmike që shëndrisin në kremtën e solsticit veror shqiptar: fuqitë e dritës diellore dhe fuqitë të mirës së tokës, që kanë kuptimin e kulteve patriarkale dhe matriarkale, bashkëpunojnë duke kryer secili pjesën e vet për një harmoni të mëtejshme dhe një rend më të lart.

☩ PAGAN ☩

-The harvest feast-

The celebrations of summer solstice in Albania occur on June 23rd or 24th. It is sometimes called “Festa e Malit” or “Festa e blegtorisë” in the Dukagjin and Mirdita regions, but it is mostly known as “Festa e të korrurave”. The name of the celebration shows the link with the month of July (Korrik) and the harvest. The other widespread name for this celebration is the feast of “Saint John” (festa e Shën Gjinit/Gjonit), and it recalls the denomination under which the summer solstice celebrations are known in most of Western Europe.

The celebration in Albania can be divided in two parts : one revolves around the victory of the sun and celebrating the longest day of the year, while the other part has to do with rites of purification for flocks and fertility rites for the soil.

The first part involves a celebration starting on the evening of the 22nd and going on all night long to greet the coming of the sun. During the year’s shortest night people would have meal, drink, sing and dance on the top of a mountain and lit straw fires. These fires are set by each family on a ground common to the community (but as well in their homes’ gardens) by burning straw, chaff, or leftovers and the goal is to

make the biggest one, thus creating a small competition among those present for the celebration. After that, young and old alike would jump above the fires.

This kind of practice for the summer solstice is similar with celebrations occurring in Western Europe on the 20th of June. In both cases the fires lit have to do with the light of the sun on the longest day of the year. As in other rites involving fires on top of mountains, Albanians by doing so take part in the Sun's battle by bringing "reinforcement" or light energy to strengthen the Sun.

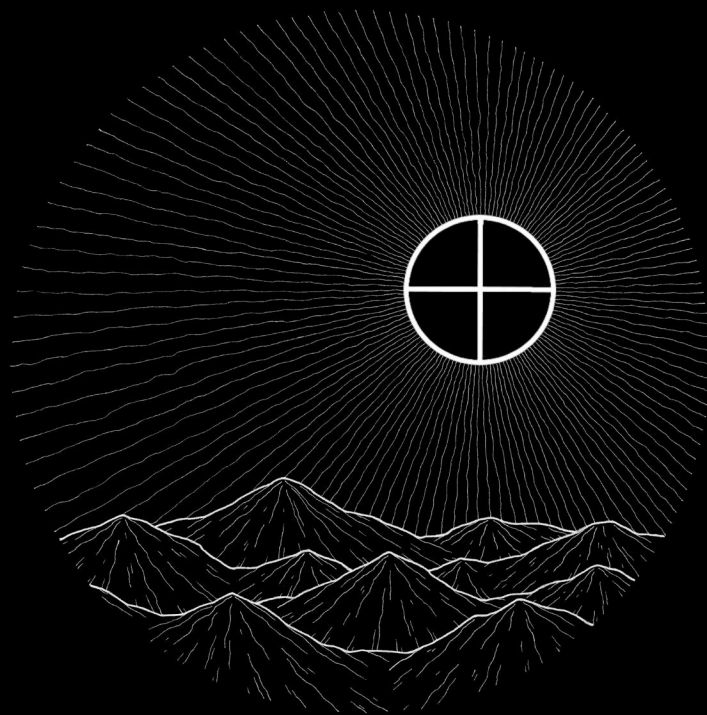
In the Zadrima, Barbullush, Koman, Puka, Mat and Shkodra regions fires are often lit on top of a stick where straw has been braided to form a circle, or is just bushy, and people would run with it up and down hills. It is obvious here that we have to do with a solar wheel, found as well in other parts of Europe, and that the little race down the hill with the burning solar wheel made of straw on top of a stick is the last remnant of a rite representing the movement of the solar chariot. Indeed, rites were a mean to set oneself in harmony with the Cosmos, to echo the Cosmos within the self. Therefore, going down the hill with the solar wheel reminds the coming shortening of days, the receding phase of the Sun (from July to December) while going up the hill reminds of the ascending phase (from December to July).

But here comes the second part of the Albanian summer solstice's celebration. Albanian ethnologist and ethnographer *Rrok Zojzi* writes that people, after the celebration of the shortest night of the year, would come back on the places where they have lit straw fires to take ashes there. Then they would throw these ashes into fields to secure its fertility for the coming years. Another rite occurring that day has to do with the first shearing among flocks: shepherds performing it would wash their hands and scissors with water and "sprinkle" the beasts on their backs with a bit of dirt.

The two part of the Albanian summer solstice celebration highlight what happens to the Sun on this special day. Once its light has proven supreme over darkness, the Sun will little by little lose its energy and the days will be shorter. In fact, the energy of the Sun went into the fields were crops were able to grow thanks to it. The Sun's energy is symbolized here by the ashes of the summer solstice's straw fires that are spread in the fields. Furthermore, the first shearing of flocks occurring at the same time is a symbol of the harvest, the wool standing here for the crops and the dirt "sprinkle" at the beasts" back is reminiscent of the ashes.

Therefore, we have a unique Albanian rite of the summer solstice involving night celebrations and fires as well as races up and down hills with symbolic solar wheels (this mostly in the mountainous parts

of our country). The second part of the celebration has to do with the Sun's light giving to the soil its fertility, as proven by the crops that will be or have been harvested so far. Of course, this is a general outlook, as in many parts of Albania local variants exist (this involving practice or the date of the celebration being different, like in Myzeqe). More than an agricultural celebration, "Festa e të korrurave" underlines well this harmony between cosmic forces that shine in the Albanian summer solstice celebration : forces of solar light and benevolent forces of the soil, standing each for patriarchal and maternal cults, cooperating and doing each its part for a further harmony and a higher order.

PAGAN SHQIP AR
©PAGAN®

[Festa e Mesverës ⊕ The feast of Mesvera]

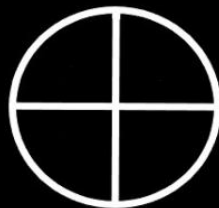
Festa e Mesverës është tërësia e festiviteteve dhe pelegrinazheve për në maja malesh që ndodhin kudo në Shqipëri në muajin e Gushtit, në datat 6 edhe 7, pra dhe emri mesvera. Për shkak të pelegrinazheve në male, një emër tjetër për këtë festë është “Festa e Malit” (ose emri i malit lokal ku bëhej pelegrinazhi, si përshembull Festa e Gjalicës, Festa e Runës, Festa e Tomorrit). Ndonjëherë kjo festë njihet nën një emër të krishterë si Festa e Shën Mërisë apo një emër islamik si Festa e Sarisalltikut apo Aligjyni, një dëshmi e procesit të marrjes në kontroll të vendeve të shenjta shqiptare nga monoteizmat.

Siç thamë më parë, qëllimi i kësaj feste është pelegrinazhi në një mal të shenjtë. Sigurisht, justifikimi për shenjtërinë e malit është prania e një kishe, xhamie apo varri i një shenjtori në këtë mal; ndryshe ky element do të dilte kundër botëvështrimit abrahamik. Për të krishterët dhe muslimanët, e shenjta është e ndarë nga kjo botë, kurse për paraardhësit tanë ishte e shkrirë me këtë botë. Botëvështrimi i të parëve është disi i ngjashëm me Vargjet e Arta të Pitagorës që thonë: *“Kini kurajo; njeriu është hyjnor. Natyra e shenjtë i shpalos njeriut misteret e saj më të thella.”* Në botëvështrimin pagan, edhe pse shkrime të shenjta duken herë pas here, nuk janë tërësisht të nevojshme, pasi të parët tanë ishin në gjendje të dallonin hyjnoren dhe zërin e saj në natyrë, tek yjet dhe tek vende të caktuara brenda atdheut të tyre. Pra çdo fis dhe çdo rajon kishte vendin e tij të shenjtë, ashtu si dhe një vend të shenjtë edhe më të rëndësishëm të vlefshëm për gjithë kombin. Ky botëvështrim ka mbetur tek shqiptarët deri sot e kësaj dite dhe shpjegon popullaritetin e pelegrinazheve nëpër male gjatë Mesverës, sidomos pelegrinazhet që prekin Olimp shqiptar: *Malin Tomorr*.

Pelegrinazhi në majë të malit përfshin sakrifica dhe ndezje zjarresh për të pjekur mish, por edhe lutje drejt diellit dhe pastrim në burime. Këto bëhen në malet Tomorr në Berat, Këndrevicë në Labëri, Gjallicë të Lumës në Kukës, Shën Ilias, Bukanik në Elbasan dhe Lubotën në Dardani. Një ritual që ia vlen të përmendet është rrotullimi rreth majës për tre orë duke mbajtur qirinj të gjatë (një element i krishterë që supozohet të

zëvendësojë pishtarët). Kjo praktikë ngjason me garat me pishtarë që bëheshin në festivalin Bendideia të Athinës antike, në nder të perëndeshës thrake Bendis.

Mark Tirta lidh pelegrinazhet malore shqiptare me praktika të ngjashme romake në nder të perëndeshës Diana në datën 15 gusht (datë kur sot festohet Virgjëresha Maria). Diana dhe Bendi janë ekuivalentë të Artemisës, perëndeshës së gjahut dhe natyrës. Disa akademikë sygjerojnë që Zana shqiptare është e lidhur etimologjikisht me Dianën romake, dhe të dyja kanë elemente të përbashkëta. Kjo ndoshta do të thotë që pelegrinazhet bëhen në nder të këtij personazhi shumë të rëndësishëm të mitologjisë shqiptare; një tregues tjetër i kësaj mundësie është fakti që sakrificat në kashë janë kafshë të shenjta për Zanën (dhi dhe kaproll). Në bazë të sakrificave të tjera që bëhen, mund të dallohet edhe nëse mali është mal i dedikuar ndaj zotit të bubullimës apo zotit të diellit, ose nëse është një sinkretizim mes shumë riteve dedikuar zotave të ndryshëm.

⚔️ P A G A N ⚔️

-The feast of Mesvera-

The celebration of Mesvera is an umbrella term for a set of festivities and pilgrimages on top of mountains happening all over Albania during the month of August, from the evening of the 6th to the 7th end of August, hence the name meaning midsummer. Because of these mountain pilgrimages, another name for the feast of Mesvera is Festa e malit (the mountain feast), or it has also a local name most often taken from the name of the mountain where the pilgrimage happens (Festa e Gjalicës, Festa e Runës, Festa e Tomorrit...) on various dates. But sometimes this celebration is known under a Christian name like the feast of the Virgin (Festa e Shën Mërisë) or an Islamic one (Festa e Sarisalltikut or Aligjyni), a clear testimony of the process lead by monotheisms to take control of sacred sites of old Albanian native religion.

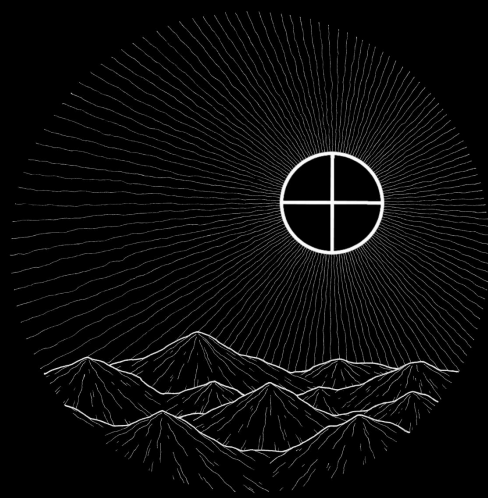
As already said, the purpose of this celebration is to do a pilgrimage on a holy mountain. Of course, underneath the excuse of the mountain being sacred because of the presence of a church, a mosque, or a saint's tomb lies in fact a conception of the sacred absolutely at odds with the Abrahamic worldview. For Christians and Muslims, the divine is alien to this world whereas for our ancestors it was merged within its

manifestation. In fact, our ancestor's worldview has more to do with these lines from Pythagoras' Golden verses: *"But take courage; the race of humans is divine. Sacred nature reveals to them the most hidden mysteries."* In a pagan worldview, while divine scriptures appear from time to time, they were not entirely necessary, as our ancestors were able to distinguish the Divine and its voice in Nature, in the stars and in certain places of their fatherland. Therefore, each tribe, each region had its holy place, as well as a higher one for the whole nation. This worldview has stuck with Albanians until nowadays and explains why mountain pilgrimages for Mesvera have remained a popular part of Albanian rituals, especially concerning the pilgrimage on the Albanian Olympus: *Mount Tomorr.*

The pilgrimage on top of the mountain involved mostly sacrifices and setting little fires to roast them and share a meal, but also prayers to the sun, ablution in mountain springs. Such are the ritual practices on the top of mount Tomorr (Berat region), mount Këndrevicë (Labëri region), mount Gjallicë të Lumës (Kukës region), mount Pashtrik (Has region), mount Rumie (Krajë region, nowadays Montenegro), mount of Shen Ilisë and Bukaniku (Elbasan region), mount Luboten (Dardania). A very noteworthy ritual involves the people revolving on the top of the mountain for 3 hours while holding very long candles (a Christian substitute for torches). This practice is reminiscent of the night-time

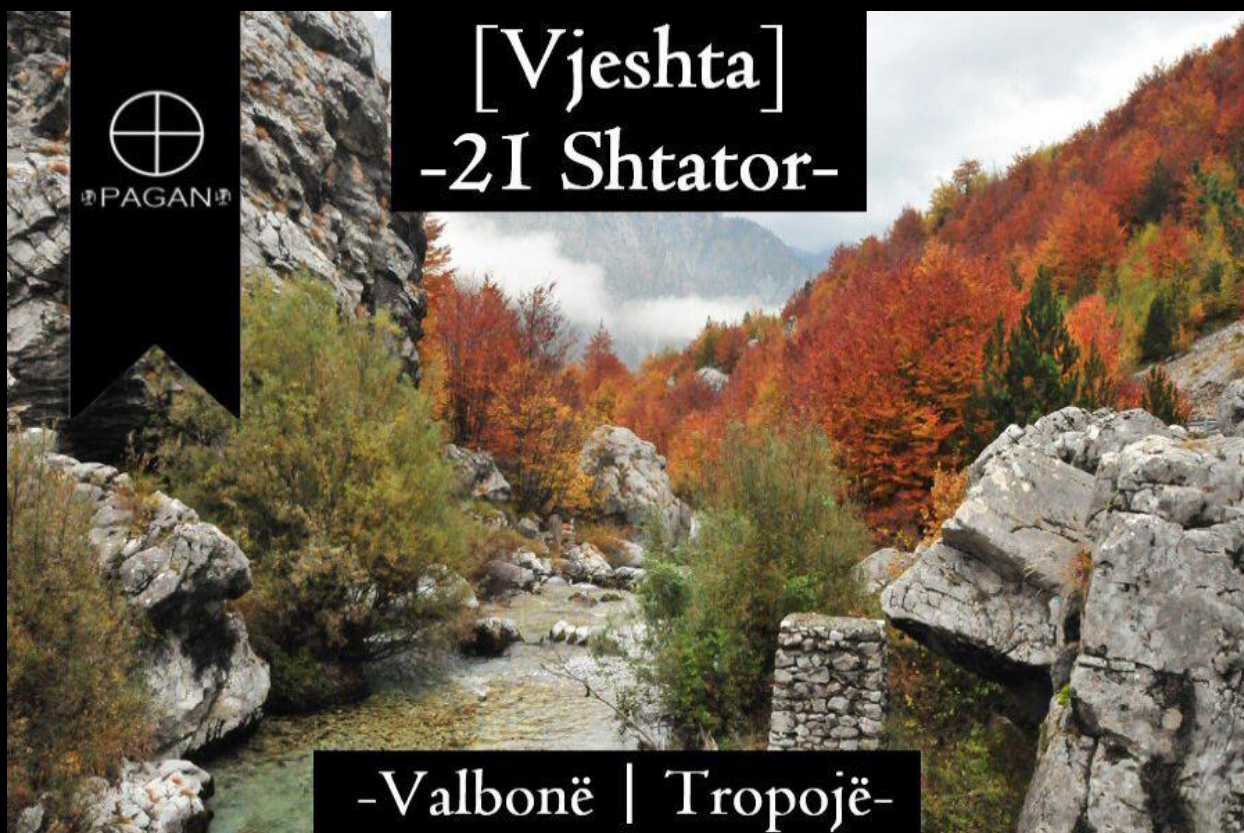
torchlight race during the Athenian Bendideia festivity, honoring the Thracian goddess Bendis.

Mark Tirta linked the Albanian mountain pilgrimages with the similar ancient roman practice honoring goddess Diana on the 15th of August (a date now that celebrates the Virgin). Diana and Bendis are counterparts of Artemis, the goddess of hunting and wilderness. Some scholars suggest that the Albanian Zana is cognate with roman Diana, and both share a lot of attributes as well. This could mean that the pilgrimages performed are done to honor this very important character of the Albanian mythology, as it may be attested by the sacrifices performed on specific mountains where animals sacred to the Zana (goats and roe deer's) are sacrificed. According to the sacrifice performed one can deduce if the mountain was a place of worship for Zana, for the thunder God, or for the Sun God even though a kind.

PAGAN SHQIP[†]AR
®PAGAN®

[Festa e Vjeshtës ⊕ Feast of Autumn]

Festiviteti i Vjeshtës zë vend në datat 20 dhe 21 shtator dhe feston hyrjen e vjeshtës. Kjo datë është zgjedhur me mençuri nga paraardhësit tanë, pasi është data e ekuinoksit të Shtatorit, kur dita dhe nata kanë të njëjtën gjatësi. Ky festivitet është një nga më misteriozet pasi për shkak të kulteve Abrahamike është ndarë në disa festivitete aq të ndryshme, sa identifikimi i formës dhe domethënies origjinale është goxha i vështirë. Sidoqoftë, kemi ende disa të dhëna që mund të na udhërrëfejnë.

Kjo datë lidhet me festën e Virgjëreshës Mari sipas kalendarit Julian (çuditërisht, Virgjëresha e Shenjtë celebrhet në ditën e fundit të shenjës

astrologjike të Virgjëreshës), por në Shqipëri quhet edhe Dita e Bletëve. Këtu duhet nënvizuar që në gjuhën shqipe ka mbetje të një kulti të vjetër të bletëve të provuar nga linguistika. Për njeriun, kalin dhe bletët përdoret folja “me vdekë”, kurse për kafshët e tjera përdoret folja “ngordhi” ose “cofi”. Kulti i bletës mund të vijë edhe nga Mithraizmi, një fe e misterhme e periudhës së vonë të Perandorisë Romake, ku mjalti luante një rol të veçantë në rituale. Por një mundësi më e mirë për t’ju referuar këtij kulti është gjuha lituaneze. Lituania ishte kombi i fundit pagan në Evropë dhe e ka ruajtur shumë mirë gjuhën e vjetër të Indo-Evropianëve. Pra, origjina e kulteve të bletës shqiptare dhe lituaneze duhet ta kenë patur origjinën tek një traditë e përbashkët Indo-Evropiane. Kjo teori forcohet nga fakti që paganizmi lituanëz dhe paganizmi i vendeve të Baltikut në përgjithësi, e shikon gjarpërin e barit si kafshë të shenjtë, diçka prezente edhe në traditën shqiptare.

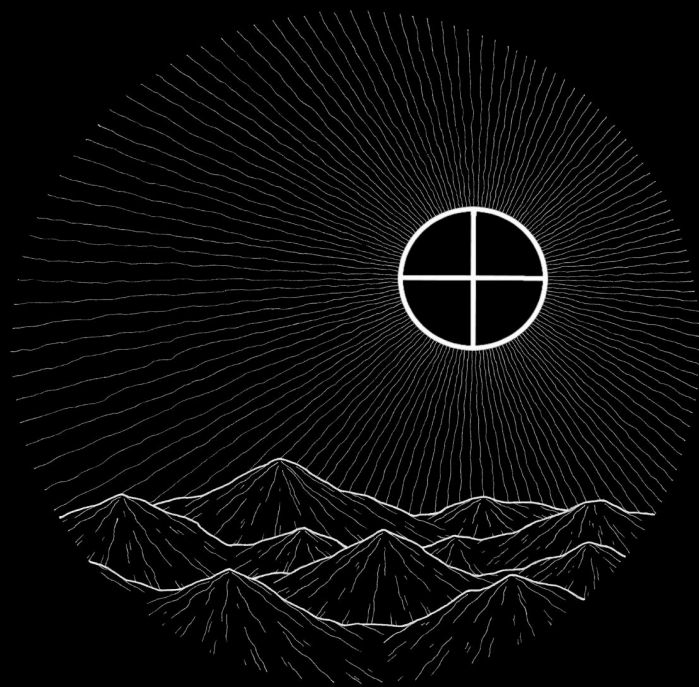
Ndonjëherë festa e Vjeshtës quhet festa e të Vjelave, që celebron fundin e të korrurës. Lidhja mes ditës së bletës dhe fundit të të korrurave gjendet tek simbolizmi i bletës: bletët kthehen tek zgjojtë e tyre pasi ushqehen dhe transportojnë polenin në lule, ashtu si njerëzit kthehen në shtëpi pasi përfundojnë të korrurat. Edhe njëherë kemi një analogji mes jetës së njeriut dhe rendit të natyrës. Festat antike e celebronin ciklin e vitet dhe celebronin Rendin Natyror të Zotave (kozmosit), një rend të cilin pjesërisht e ruan dhe njeriu. Sidoqoftë, qoftë festë bletësh apo festë të korrurash, ajo ka një strukturë prej tre pjesësh: pjesa e parë është një celebrim i shenjtë ku ndodhin dhe bekime, lutje dhe thirrje për begati

dhe bereqet, pastaj është një celebrim me cdo lloj argëtimi dhe në fund ka një panair.

Celebrimi i Vitit të Ri që bëhet me 1 Shtator në rajonin rreth Tepelenës, në Shelcan të Shpatit (Elbasan) dhe në Kurvelesh mund të jetë i lidhur me festën e Vjeshtës. I përzier me fillimin e disa kalendarëve të tjerë (si kalendari i vjetër bizantin), ai rrotullohet rreth thirrjeve dhe lutjeve për fat të mbarë dhe ngjarjet që ndodhin në atë ditë shikohen si ogur për të gjithë vitin, diçka që ngjan me disa rituale të vjetra romake.

Një fragment tjetër i festimit të Vjeshtës gjendet tek dita e Shën Martinit, Shën Mitrit apo Shmitrit (festohet në Tetor apo Nëntor në Dardani) ku mbrojtësi i kopesë dhe padroni i ujqërve celebrohet gjatë rikthimit të kopeve nga malet. Shën Martini dhe fuqia e tij mbi ujqërit indikojnë karakteristika luftarake (emri Martin është i lidhur etimologjikisht me emrin Mars të hyjit Romak të luftës, kafsha përfaqësuese e të cilit ishte ujku) dhe mund të ketë qenë zëvendësues për një perëndi të vjetër Indo-Evropiane me brirë që nderohej kudo në Iliri, Epir dhe Maqedoni. Liderët e këtyre vendeve mbanin helmata me brirë sepse ishin përfaqësues të këtij hyji, dhe mbronin popullin e tyre ashtu si bariu mbron kopenë. Në shoqëri që rrotulloheshin kaq shumë rreth jetës blegtorale, ky hyj duhet të ketë qenë shumë i rëndësishëm, dhe kjo duket edhe në fragmentet e mbetura të kultit të tij. Rikthimi i kopesë është analog me rikthimin e bletëve, ashtu si me një celebrim të vjetër të rikthimit të barinjve në Epirin antik, që quhet festivali Naia.

Si përfundim, festivitetet e Vjeshtës janë të vështira për tu kuptuar dhe nga më të deformuarat. Sidoqoftë, mbeten disa fragmente dhe nga këto elemente të ndryshme mund të marrim me mend që kjo ditë ka të bëjë me nocionin e një “pragu” vjetor: pika e ekuilibrit mes ditës dhe natës sinjalizon ardhjen e një periudhe të re gjatë vitit në të cilën njerëzit kthehen në shtëpi pas punës së tyre blegtorale apo bujqësore, ashtu siç bëjnë bletët dhe kafshë të tjera. Nga ky festivitet fillon një kohë introspektive për njeriun, një kohë përpara betejës finale të Diellit gjatë solsticit të dimrit. Pjesë e këtij introspektimi është festimi i paraardhësve, që vjen pas festës së Vjeshtës dhe që do ta përshkruajmë në një artikull më të vonshëm.

PAGAN SHQIP AR
©PAGAN®

-Feast of Autumn-

The festivity of Vjeshta is a celebration occurring on 20th or 21st of September and welcoming the return of autumn. This date was wisely chosen by our ancestors as it is the date of the September equinox, when day and night share the same length. This celebration is the most mysterious of all because it has been scattered by the Abrahamic cults in different celebrations, to the point that an identification of its original rites and meaning is difficult. Nevertheless, we still have some clues left over to guide us.

This date was associated with a feast for the Virgin Mary in the Julian calendar (strangely, the Holy Virgin is celebrated on the last day of the astrological sign of the Virgin), but in Albania it was called as well Dita e Bletave, the day of the Bees. It is worth to underline that in the Albanian language there are remnants of an ancient bee cult or worship attested by a linguistic taboo and epithets. The term “vdekë” (to die) only applies to humans, horses and bees. All other animals only “expire” or “croak” (ngordh, cofë). This could come from Mithraism, the ancient mystery religion during the late imperial Roman era, where honey had a special role in the rituals. But a best option has to do with a similar survival of a bee cult in the Lithuanian language. Lithuania was the last pagan state in Europe and that it has preserved very well the Indo-

European features in its language, almost in a perfect form. Therefore, the origin of the Albanian and Lithuanian bee cults must be found in the ancient traditions of our common Indo-European ancestors. Further, this theory is strengthened by the fact that Lithuanian paganism, and the Baltic pagan tradition as a whole, hold the grass serpent as a sacred animal. Something very reminiscent of the snake's place in Albanian paganism.

Sometimes the feast is more of a harvest celebration (Të Vjelat) whose point is to rejoice as the harvest comes to an end. The Albanian association between the day of the bees and the end of the harvest is to be found in the symbolism of the bee: bees return to their hives after they finish foraging, just like men return home after they finish the harvest. Once again, we find an analogy between the life of men and the ordering of Nature. Indeed, our ancient feasts underlined the cycle of the year and thus celebrated the Gods' natural Order (the kosmos), an order in which men were a part of as well as its guardians. Nevertheless, be it a bee or a harvest celebration, it revolves around a three-part structure: first a celebration is held with a very sacred character including blessings and summonings for prosperity, then it is time for a feast with all kind of entertainments, and lastly it turns into a trade fair.

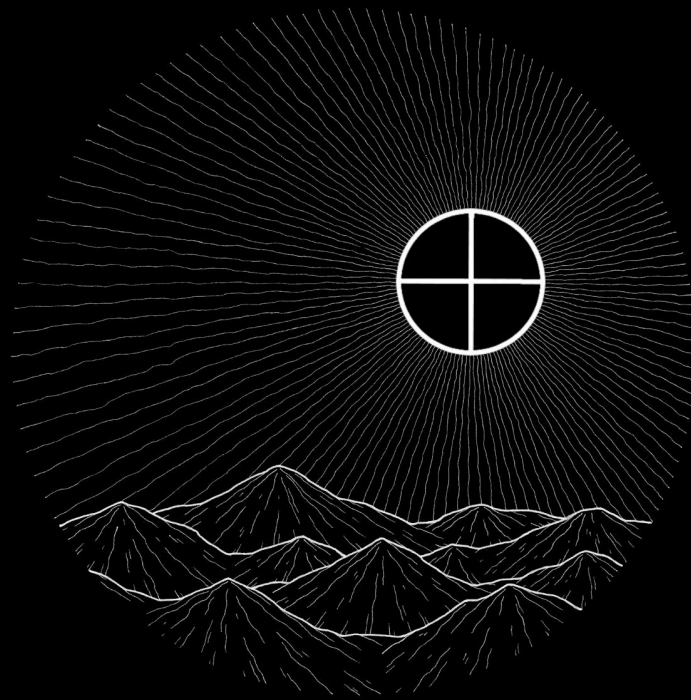
The celebration of the New Year on the 1st of September in the region around Tepelenë, Shelcan te Shpatit (Elbasan) and Kurvelesh might linked

with the festivity of Vjeshta. Mixed with the beginning of some other calendars (like an old byzantine calendar) it revolves around a salutation for good luck and the events occurring this day are thought to be an omen for the whole following year, something very reminiscent of old roman rituals.

Another piece of the celebration of Vjeshta could be found in the day of Saint Martin, Shen Mitri or Shmitri, (celebrated in October or early November in Dardania) where the protector of flocks and master of wolves is celebrated during the return of the flocks from the mountains. Saint Martin and his power over wolves point to warrior attributes (Martin is cognate with Mars, the Roman deity of war whose sacred animal was the wolf) and could stand here for the old Indo-European horned god widely honoured in ancient Illyria, Epirus and Macedonia. Indeed, the leaders of these countries had horns on their helmets because they were like embodiment of the God, protecting their people like he protected flocks. In societies that revolved so much around pastoral life this God must have been a very important one, as we can guess from the remnants of his cult and popularity. The return of the flock is reminiscent of the bees' return as well as of an old celebration for the return of the shepherds in ancient Epirus, called the Naia festival.

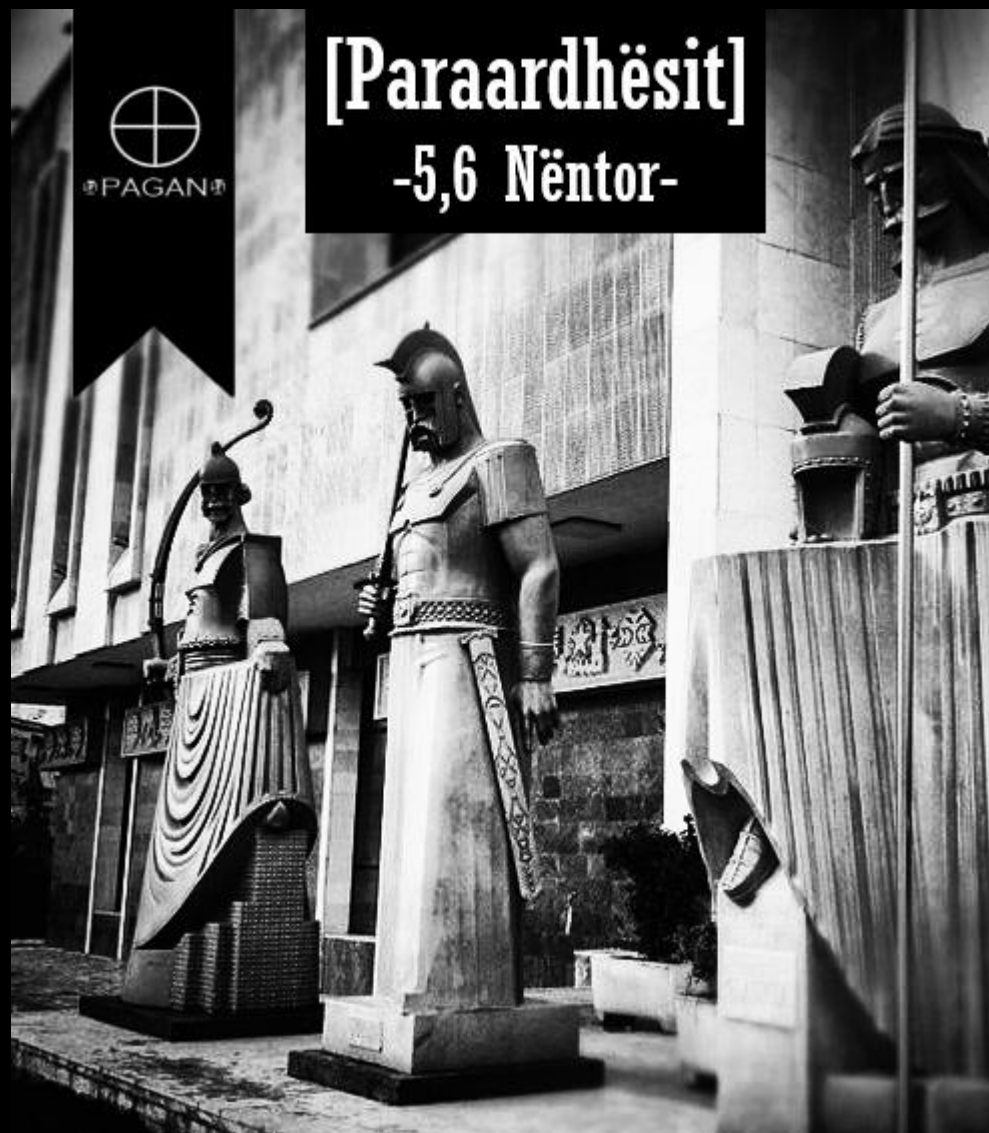
To conclude, the festivities of Vjeshta are the most difficult to understand and the one that have been deformed the most. Nevertheless, some clues

survived and we can deduce from those different elements that this holy day for our ancestors revolved around the notion of a yearly threshold: the point of equilibrium between days and nights signals the coming of a new time of the year during which men can return home after the pastoral or harvest works, just like animals and insects such as bees do. This festivity therefore introduces a time during which men can introspect themselves, it is a time set before the final struggle of the sun during the winter solstice. Part of this introspection is the Celebration of the Ancestors, which comes after and which we will describe at that time.

PAGAN SHQIP AR
®PAGAN®

[Festa e Paraardhësve ⊕ Feast of the Ancestors]

Për shqiptarët, dita e Paraardhësve është një festivitet që ndodh kryesisht në 5 dhe 6 Nëntor. Ka të bëjë me përkujtimin e paraardhësve nëpërmjet riteve të ndryshme. Disa nga këto rite ama ndodhin në kohë të tjera të vitit, sidomos që kur Krishtërimi dhe Islami kanë ndërhyrë kulturalisht në Shqipëri. Pra, disa gjurmë të venerimit të paraardhësve gjenden tek festimet islamike të Natës së Kadrit, dy

Bajrameve dhe Novruzit (edhe pse ky i fundit nuk ka origjinë islamike), dhe tek festimet e krishtera të Krishtlindjeve, Pashkëve dhe disa shenjtorë pajtorë të fiseve shqiptare të Veriut. Fundi i tetorit dhe fillimi i nëntorit është periudha ku shumica e shenjtorëve pajtorë celebren, dhe kur paraardhësit kujtohen. Kisha ka vënë gjithashtu festën e Të Shumëve në këtë periudhë të vitit në mënyrë për të modifikuar venerimin pagan të paraardhësve. Në fakt, Kisha ka modifikuar shumë festivitate që kanë lidhje me paraardhësit dhe i ka kthyer në festivitate që kanë lidhje me shenjtorë, ashtu siç e ka bërë me disa hyjni të vogla pagane në vende të tjera.

Festivitetet shqiptare në këtë periudhë të vitit ndajnë ngjashmëri me një festë që njihet nga shumica si "Halloween". Halloween është degjenerimi modern kapitalist i festës tradicionale kelte të Samhain, e sjellë në ShBA nga emigrantët irlandezë. Për keltët, 1 Nëntori ishte fundi i verës dhe fillimi i dimrit, dhe grigjat duhet të silleshin brenda në ferma dhe shtëpi, ashtu si dhe aktivitetet e tjera duhet të përfundonin. Vera mbaronte 'zyrtarisht' në perëndimin e diellit në datën 31 Tetor, dhe dimri fillonte 'zyrtarisht' në agimin e 1 Nëntorit. 12 orët mes këtyre dy pikave në kohë nuk ishin as dimër e as verë, por një kohë mistike dhe liminale, një kohë ku shpirtrat e të vdekurve mund të vinin dhe të vizitonin të gjallët. Irlandezët pastronin shtëpinë për të nderuar paraardhësit dhe i përshëndesnin dhe festonin me ta. Shqiptarët bënin diçka të ngjashme.

Mes fundit të Tetorit dhe fillimit të Nëntorit, për të nderuar paraardhësit, shqiptarët ndiznin qirinj, hapnin dyer e dritare dhe linin një apo dy

vende bosh në tavolinën e ngrënies në mënyrë që të ftonin shpirtrat e paraardhësve dhe të ndanin ushqimin me ta. Thuhej që paraardhësve u pëlqen era e darkës në ate natë, dhe si sakrifice, pak ushqim apo embëlsire hidhej tek zjarri i vatrës. Ky rit shpjegohej me thënien: "Vijnë shpirtrat e rrinë në vatër në këto net dhe ata na shohin, kurse ne nuk i shohim". Shqiptarët besonin që këto rite ku nderoheshin paraardhësit falnin mbarësi dhe lumturi. Rituali i ushqimit ka ngjashmëri me ritualet që bënin Indo-Arjanet vedikë dhe Greko-Romakët antikë në vatrën e tyre; Romakët linin gjithashtu dyert dhe dritaret hapur gjatë festave të Lemuralias dhe Mundus Patet (ekuivalentet romake të Samhain). Për më tepër, në një ritual të ngjashëm me atë të etruskëve të lashtë, shqiptarët e Nikaj-Mërturit, Dukagjinit dhe Malsisë së Madhe shkonin në varreza dhe hanin aty, apo linin ushqim aty, apo i jepnin ushqim lypësave dhe i thonin "Këtë e ke nga paraardhësit tanë". Ashtu si ka thënë akademiku japonez Kazuhiko Yamamoto, t'i japesh ushqim lypësave apo udhëtarëve është një mënyrë për të nderuar paraardhësit, pasi ata shpesh marrin formën e një lypësi apo udhëtari, një rit që ndoshta del në mënyrë të deformuar tek Halloween-i, kur fëmijet shkojnë nga shtëpia në shtëpi për të kërkuar ëmbëlsira. Shqiptarët ndonjëherë skalisnin fytyrat e paraardhësve në gurë varri apo mure shtëpish, por përgjithësisht, paraardhësi nuk ishte i mirëpërcaktuar.

Siç thamë më parë, pas ditës së venerimit të shenjtorit pajtor, goftë ai i familjes, fisit apo krahinës, ndodhet venerimi i paraardhësit. Ndonjëherë paraardhësi ishte i mirë-përcaktuar, me një emër dhe me një reputacion që ai kishte themeluar fisin apo familjen, dhe vdekja e tij ishte vetëm

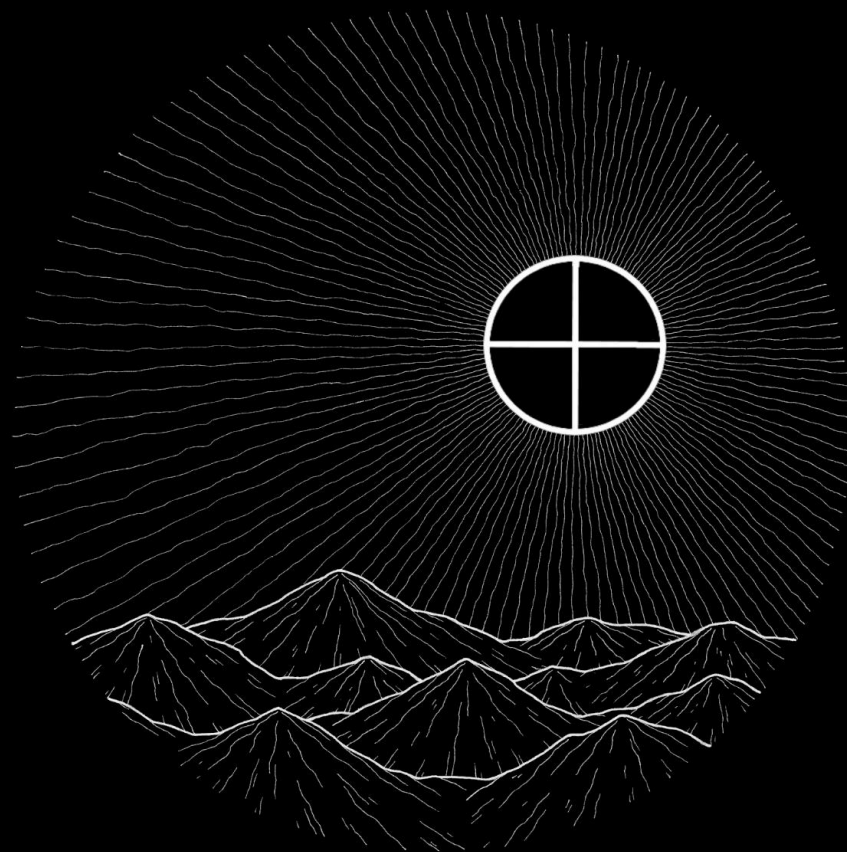
para pak brezash. Për shembull, në Shpat të Elbasanit, qirinj ndizeshin në dedikim ndaj disa paraardhësve specifikë që njiheshin si 'të mirët' apo më të famshmit e fisit. Por në shumicën e rasteve, paraardhësi nuk ka emër dhe perceptohet më shumë si një ide. Ndonjëherë, paraardhësit i jepej emri i një shenjtori apo një emër i shpikur dhe i ndizej një qiri afër vatrës ku thuhej me zë të lartë "Ky qiri është për Roskun, një paraardhës i largët" (Rosku ishte emër i shpikur). Kemi folur për rëndësinë e dhënies së ushqimit në vatër për paraardhësin, por e njëjta gjë bëhej dhe për të nderuar shenjtorët dhe kjo nxjerr në pah identitetin e tyre të vërtetë. Një malësor me emrin Nik Çuni nga Puka tha në 1962 që gjyshi i tij i kishte thënë që fisi i tyre kishte traditë të flijonte një kafshë në altarin e kishës së Shën Gjonit për ditën e Shën Nikollës, një zakon ky që nuk mund të ketë origjinë të krishtere. Dy mundësi ka këtu. Ose kisha ishte ndërtuar mbi një vend të vjetër të shenjtë për paganët, ose ky fis projektonte memorjen e venitur të vendeve të vjetra të shenjta pagane tek kisha. Për më tepër, Shën Nikolla shihej më shumë si një paraardhës biologjik i këtij fisi, më shumë se sa dikush i kanonizuar nga kisha, por që nuk kishte lidhje gjaku me këtë fis.

Përveç flijimeve dhe ushqimit, kemi përmendur ndezjen e qirinjve. Një familje mund të ndizte deri në 13 qirinj, në shtëpi apo varreza, por shumicën e kohës ndizeshin 3. Në të gjitha rastet, një qiri ishte më i lartë se të tjerët dhe i dedikohej paraardhësit. Në rajonin e Mirditës, më i gjati i dedikohej Shën Mitrit, i njohur edhe si Shën Martini, mbrojtësit të gjedhës ndaj ujqërve. Kemi folur tjetërkund për Shën Martinin, por cilësitë e tij do t'i listojmë edhe njëherë ketu. Shën Martini (1) thuhej

të kishte fuqi mbi ujërit dhe i bënte t'i bindeshin kur ai i urdhëronte; (2) emri i tij ka lidhje etimologjike me emrin Mars, zotin romak të luftës, kafsha e shenjtë e të cilit është ujku; (3) ai ruan bagëtitë, ashtu si bënte zoti i vjetër Indo-Evropian me brirë, që ishte shumë popullor në Iliri, Epir dhe Maqedoni në antikitet. Përveç funksioneve të bariut dhe luftëtarit, zoti me brirë kishte direkt apo indirekt lidhje me shpirtrat e të vdekurve. Në mitologjinë greke, ishte Hermesi që i shoqëronte shpirtërat në botën e të vdekurve. Ai thuhet që mbronte bagëtitë (funksioni i bariut) dhe ishte babai i zotit Pan, që kishte brirë, dhe thuhet t'i kishte ndihmuar athinasit në luftë kundër persëve (funksioni i luftëtarit). Kjo ide duket të ketë mbetur tek shqiptarët e Mirditës, e modifikuar si një venerim i Shën Martinit që ka të bëjë edhe me nderimin e paraardhësve.

Si përfundim duam të theksojmë rëndësinë e kultit të paraardhësit. Fakti që kjo praktikë i ka mbijetuar shekujve është dëshmi e qartë e rëndësisë së gjakut për shqiptarët. Me gjak nënkuptojmë forcën misterioze që jep jetën dhe ruan karakteristikat e një familjeje apo race. Kjo forcë përfaqësohet nga paraardhësi në fenë e vjetër pagane, qoftë ky paraardhës i mirë-përcaktuar apo jo. Ç'ka kishte me të vërtetë rëndësi ishte rituali për ta nderuar. Ashtu si shpjegon akademiku francez Fustel de Coulanges në librin e tij "The Ancient City, t'i përkisje të njëjtës familje në antikitet do të thoshte të nderoje të njëjtët paraardhës përmes ritualeve të njëjta. Kjo vlejti për shqiptarët për shekuj të tërë. Historiani francez shton se "Feja ishte faktori i vetëm i zhvillimit të Greqisë dhe Romës antike, të lidhje familjen me shtetin ishte funksion i fesë, sepse

përmes nderimit të paraardhësit familja, e tërhequr bashkë nga nevoja për të marrë pjesë në kulte paraardhësish, u bë njësi bazë e shoqërive antike, nga ku zhvillohej gjinia dhe më tej fisi dhe më tej qytet-shteti...". Për një rilindje pagane në atdheun tonë, adhurimi i paraardhësve është një nga hapat më të rëndësishëm: duhet nderuar Skënderbeu si paraardhës i gjithë kombit në nivelin shtetëror, dhe paraardhësit vetjakë në nivelin privat, duke krijuar një paralel mes riteve publike dhe private dhe kështu ringjallet tradita Indo-Evropiane e kohëve të lashta.

PAGAN SHQIP AR
®PAGAN®

-Feast of the Ancestors-

The Albanian day of the forefathers (Paraardhësit) is a festivity occurring on 5th or 6th November. It revolves around the celebration of our ancestors' memory through different rituals. Some of these rituals are however also held during other times of the year, especially since Christianity and Islam have interfered with our native pagan celebrations. Thus, some trace of ancestor worship is to be found during the Islamic celebrations of Qadr Night, the two Bayram days and Nowruz (even though it is not of Islamic origin) as well as during the Christian celebrations of Christmas and Easter, along the celebration days of Northern Albanian tribes' patron saints (Saint Nicolas, Saint Georges, Saint John etc). The end of October and the beginning of November is the time of the year where most patron saints are celebrated, and thus when the ancestors are most remembered. The Church has also instituted All Saints Day (Të Shumat) during this time of the year as a way to rebrand the honouring of our ancestors during these days. In fact, the Church rebranded many ancestor veneration celebrations into celebrations for the veneration of saints, just as she did with some minor pagan deities elsewhere.

The Albanian celebrations of this time of the year share similarities with a celebration commonly known as Halloween. Halloween is the modern capitalist deformation of a traditional Celtic festivity called Samhain, brought into the USA by Irish immigrants. To the Celts, the 1st

November the end of summer and the beginning of winter, the flocks had to be back by this date and every other activity should have been done by this time. Summer ended on the 31st October's eve, and the winter started at 1st November's dawn. Thus, for the 12 hours between these two times, it was neither summer nor winter, but a mystical and liminal time, a time where the spirits of the dead could come and visit the living. The Irish people would clean the house as a way to honour the ancestors, and greeted and celebrated with the dead. Albanians also did something similar.

Between the end of October and early November, in order to honour their ancestors, Albanians used to light candles, let wide open all windows and doors and leave one or two empty seats at the table in order to invite the spirits of the ancestors to come in and share their meal with them. It is said that the ancestors' spirits enjoy the smell of the dinner that night, and some food or cake is thrown as an offering into the fireplace. This rite was described by saying "The spirits [of the ancestors] come and stay by the fireplace during these nights and they see us, but we cannot see them". It was believed that honouring their ancestors with these rites would grant one and one's relatives good fortune and happiness. The food offering for the ancestors is very similar to Hindu-Vedic and ancient Greco-Roman rituals done by the fireplace; the Romans also left the windows and doors during the feasts of Lemuralia and Mundus Patet to a lesser extent (their equivalent of Samhain). Furthermore, in a ritual similar to what the old Etruscans did, Albanians from Nikaj-Mërtur, Dukagjin and Malësi e Madhe go to the

graveyards to have a meal nearby the tomb of the ancestor, or to let there some food, or to give food to beggars and tell them that “This is from our ancestor”. As Japanese scholar Kazuhiko Yamamoto explains, giving food to beggars and strangers is a way to honour the spirit of the ancestor as he is supposed to take the shape of a beggar or wanderer sometimes, something that reminds us of the Irish tradition deformed by capitalist Halloween of asking for sweets home after home. Albanians sometimes sculpted the ancestors' faces on tombstones or in their houses' walls, but most of the time the ancestor is not well defined.

As mentioned earlier, behind the patron saint veneration day, be he a patron of the family, of the tribe, or of the region lies ancestor veneration. Sometimes the ancestor is a well-defined one, with a name and with the reputation of having founded the family or the tribe, and with his death being set one or two generations ago. For example, in Shpat (Elbasan) candles were dedicated to specific ancestors that were regarded as “the good ones” or the most well famed of the tribe. But in most cases the ancestor is devoid of any name, is regarded as the ancestor in general and has no specific characteristics. In this case, the ancestor could be a saint or have a made up name and a candle was dedicated to him near the fireplace where it was said out loud “This candle is for Rosku, one of our remote ancestors” (Rosku being in fact a made up name). We have already mentioned the importance of the fireplace for food offerings to honour the ancestors, but the same was done to honour the saints and this fact reveals their true identity. A highlander named Nik Çuni from Puka declared in 1962 that his

grandfather told him that their tradition was to sacrifice an animal to Saint Nicholas on Saint John's church altar, a custom that cannot possibly be of Christian origin. There are two possibilities as to this. Either the church was built over an old pagan place that was deemed holy, or this tribe projected its waning of certain lost pagan sacred places onto the church. Furthermore, it is possible that Saint Nicholas was seen more as a literal biological ancestor of this tribe, rather than someone canonized by the church but who bears no biological relation to the tribe.

Apart from sacrifices and food offerings, we have mentioned the lighting of candles. A family could light up to 13 candles, at home or at the graveyards, but most of the time only 3 were lit. In all cases, one of the candles was taller than the others and it was the one dedicated to the ancestor. In the Mirditë region, the tallest was dedicated to Saint Mitri (Martin), the flock's protector against wolves. We have already spoken of Saint Martin elsewhere in more detail, but we will summarize his attributes here. Saint Martin (1) is said to have power over wolves in that he could command them to do his bidding; (2) his name is cognate with the Roman war-god Mars whose sacred animal is a wolf and (3) is said to protect the flocks, like the old Indo-European horned god that was very popular in ancient Illyria, Epirus and Macedonia. Aside from his shepherd and warrior functions in the Balkans, the horned god is also directly or indirectly involved with escorting the spirits of the dead into the next world. In Greek myth, it was Hermes who escorted the dead to the next world. He was said to protect flocks as well

(shepherd function) and was the father of Pan the horned who was said to have helped the Athenians in their wars against the Persians (warrior function). This idea seems to have a remnant among the Albanians of Mirdite, rebranded as a veneration of Saint Martin that is associated with the celebration of ancestors.

To conclude we would like to stress the importance of the ancestors' cult. The fact that this practice had survived through centuries is a clear testimony of the importance of the blood for Albanians. By blood we mean the mysterious power that gives life and safeguards the characteristics of a family or a race. This power was represented by the ancestor in our old pagan religion, whether he was well-defined or not. What was important was the rituals to honour him. As French historian Fustel de Coulanges explains in his work *The Ancient City*, to be of the same family in Antiquity meant to celebrate the same ancestors through the same rituals. This remained true in Albania for centuries. The French historian goes on to explain that "Religion was the sole factor in the evolution of ancient Greece and Rome, the bonding of family and state was the work of religion, that because of ancestor worship the family, drawn together by the need to engage in the ancestral cults, became the basic unit of ancient societies, expanding to the gens, the Greek phratry, the Roman tribe, to the patrician city state [...]". For a pagan revival in our fatherland, the ancestor's worship is one of the most important steps: we could celebrate Skanderbeg as our nation's ancestor on a state level and our private ancestors in our homes, recreating the echo between private and public rituals and thus reviving our ongoing Indo-European tradition from Antiquity.

PAGAN SHQIP AR
©PAGAN©

⊕BUZMI⊕

[BUZMI]
-22 Dhjetor-

Festiviteti shqiptar i fundvitit - ekuivalenti ynë i Yule-it nordik - quhet Buzmi. Data e festivitetit ndryshon pak nga rajoni në rajon, ku disa e festojnë në 24 dhjetor, dhe disa për Vit të Ri ndërsa

festiviteti origjinal me siguri lidhej me solsticin e dimrit më 22 dhjetor. Buzmi është emri që i jepet copës së drurit që pritet vecanërisht për këtë rast dhe vihet në vatër gjatë këtyre ditëve. Buzmi festohet nga të gjithë shqiptarët, edhe pse rajonet që e kanë ruajtur në formën më të pastër janë ato të Mirditës, Pukës, Dukagjinit, Dardanisë, Malësisë së Madhe, Shkodrës, Lezhës dhe Dibrës. Edhe pse nuk është më aq popullor mes muslimaneve (pasi e lidhin me Krishtlindjet), Buzmi festohet, pjesërisht apo totalisht, edhe me emra të tjerë. Djegia e Buzmit konsiston në djegien e copës së drurit të veçantë që përmendëm më lart, por ndonjëherë bëheshin edhe kurbane kafshësh për këtë rast, dhe një pjesë e mishit i jepej bujarisht të varfërve dhe nevojëtarëve.

Buzmi nuk quhet vetëm kërcuri i veçantë i drurit, pasi në Shqipërinë Veriore ky emër i jepet edhe gurëve që rrethojnë dhe shërbejnë si "kufi" zjarrin e ndezur. Në Shqipërinë Jugore, Buzmi quhet cdo copë druri që përdoret për të ndezur zjarrin për Krishtlindje dhe Vit të Ri. Vetëm nga këto detaje mund të kuptojmë diçka mbi simbolikën e buzmit: përfaqëson kalimin ciklik të një kufiri, atij kufi që ndan pjesën e vitit ku mbizotëron errësira me atë ku mbizotëron drita, ku druri ritual përfaqëson diellin dhe fuqinë e tij, që hyn tek vatra që simbolizon botën, dhe sjell tek ajo dritë dhe ngrohtësi. Rëndësia e një eventi të tillë do të thotë që Buzmi përgatitej sipas disa rregullave të caktuara, që nga zgjedhja e copës së drurit e deri tek djegia dhe se çka bëhej me mbeturinat.

Druri që përdorej kryesisht për Buzmin ishte lisi, që mes Indo-Evropianëve përfaqëson Zotin e Qiellit apo atë të Bubullimës, edhe pse

ndonjëherë druri merrej nga pemë frutore si qershia apo mollë. Në shumicën e rasteve, merreshin degë të holla nga pemët frutore dhe viheshin rreth kërcurit prej lisi, i cili ishte i pari që ndizej. Kërcuri prej lisi është simbol i axis mundi, boshtit apo qëndresës së botës: provë e këtij konstatimi është fakti që lisi është qendra e vatrës, dhe rrethohet nga pemë të tjera, më të vogla, dhe nga fakti që si dru lidhet me zotat e Qiellit dhe Bubullimës që janë zotat kryesorë të panteoneve Indo-Evropiane. Në mitologji të ndryshme, pemët gjithashtu përdoren për të përfaqësuar boshtin e botës (psh Yggdrasili i nordikëve), kurse frutat e pemëve mund të përfaqësojnë diellin.

Shumicën e rasteve kërcuri i Buzmit përgatitet goxha kohë përpara solsticit. Ishte zoti i shtëpise apo plaku i shtëpise, kreu i familjes shqiptare (dalloni këtu ngjashmërinë me pater familias-in romak) që e priste drurin dhe e sillte në shtëpi, me ndihmën e një djali të vogël të shtëpisë. Le të flasim pak për praninë e të vegjëlve. Në Orosh, një djalë dhe një vajzë e vogël sillnin drurin e Buzmit në shtëpi duke thënë që po sillnin shumë dhurata, kurse në Kuç të Malit të Zi, një vajzë e vogël ulej mbi drurin e Buzmit para se ai të digjej. Te vegjëlit janë me rëndësi edhe në tradita të tjera, psh tek ajo nordikja, ku i falen dhurata në këtë periudhë të vitit. Plaku tek festimi i solsticit të dimrit përfaqëson gjysmën e errët të vitit, ku dielli nuk duket, dhe vdekjen, kurse fëmija përfaqëson pjesën e ndricuar të vitit ku dielli është në qiell, dhe jetën. Fëmija gjithashtu përfaqëson forcën jetësore që mban fisin gjallë dhe të dy simbolizojnë faktin që fisi nuk vdes nëse vdes një individ, por vazhdon nëpërmjet brezave të rinj.

Në rajonin e Dukagjinit, kur druri i Buzmit hyn në shtëpi dhe vihet në vatrën e zjarrit nga i zoti i shtëpise, ai thotë: "Mbramja e mirë burra!". Të tjerët në shtëpi i përgjigjeshin: "Mirëseerdhe buzmi bujar!". Dhe bashkë thoshin: *"Po vjen buzmi bujar, me gjethe e me bar, me edha e me shtjerra e mbas tyre na vjen vera!"*

Përtej festiviteteve gjatë solsticit dhe pritjes së rikthimit të diellit, duhet vënë re fakti që druri i Buzmit trajtohet sikur të ishte mysafir në shtëpi. Mysafiri dhe mikpritja kanë shumë rëndësi mes shqiptarëve, është një jehonë e besimit tradicional që zotat dhe shpirtërat e paraardhësve udhëtonin në tokë të maskuar dhe të vinin në shtëpi si mysafirë. T'i keqtrajtoje ishte tabu dhe do të sillte fatkeqësi në shtëpi. Nëse ky status i jepet dhe drurit të Buzmit ne mund të biem në përfundimin logjik që, si përfaqësues i forcave diellore që triumfojnë mbi errësirën, paraardhësit tanë e adhuronin diellin, ashtu siç bënin shumë popuj të tjerë Indo-Evropianë. Trajtimi i kërcurit të Buzmit si mysafir ka ngjashmëri me mitin e Apollonit Hyperborean; thuhej se ai vinte tek tempulli i tij në Delos si mysafir përpara së të ikte dhe të kthehej në Hyperborea.

Pasi Buzmi futet në vatrën e zjarrit, vetëm zoti i shtëpise mund ta ndezë zjarrin, dhe ai bashkë me gruan e tij i "japin" ushqim. Babai kishte një rol të shenjtë në të gjitha shoqëritë Indo-Evropiane, që nga romakja e deri tek vedikja, ku ai shihej si prifti i ritualeve shtëpiake dhe rojtari i zjarrit të shenjtë të shtëpisë. Thuhet që dy vrime bëheshin në dy anët e drurit të Buzmit dhe përdreshin si "goja" për ta "ushqyer". Baron Nopcsa përshkruan një skenë ku bukë, djathë dhe raki hidheshin

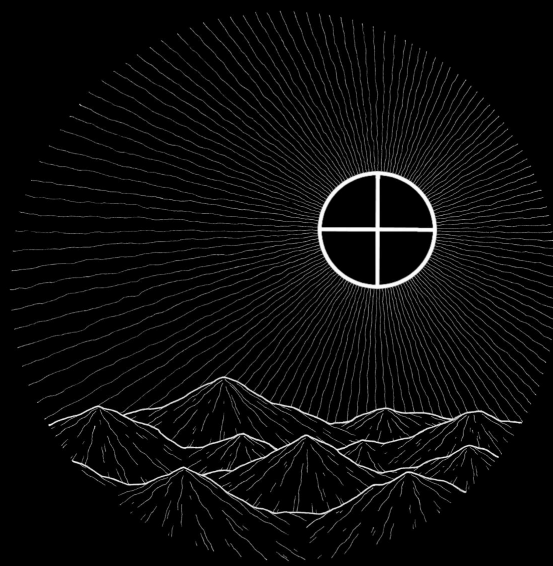
tek zjarri si ushqim për Buzmin. Ndonjëherë bëheshin dhe sakrifica kafshësh. Një dash (apo në rastë më të rralla vetëm briri i tij, ose një dem) bëhej kurban pranë zjarrit në Malësinë e Madhe, dhe gjaku derdhej mbi zjarr, dhe me vonë përzierja e gjakut, hirit dhe drurit të djegur mblidheshin dhe përdroreshin si substancë shëruese për njerëzit dhe kafshët. Sidoqoftë, sakrificat e kafshëve ishin të rralla dhe në fakt në atë periudhë kafshët ushqeheshin me ushqim më të mirë se zakonisht, si përshembull demit i jepej gruri më i mirë.

Ushqimet që hidheshin në zjarr përdroreshin edhe si mënyrë për të parashikuar të ardhmen, duke vëzhguar se si lëviznin flakët pasi hidhej ushqimi. Parashikimi varej edhe nga faktorë të tjerë si përshembull vendet ku po uleshin i zoti i shtëpisë dhe gruaja e tij, duke e ndarë kështu flakën në dy pjesë, ose vetëm duke vëzhguar lëvizjet e flakës tek druri më i trashë dhe tek degët më të holla. Ndonjëherë parashikimet bëheshin jo në bazë të flakës, por në bazë të djegies së ushqimit. Parashikimet kishin të bënin me prosperitetin apo mungesën e tij në vitin e ardhshëm, dhe nëse do ishte blegtorja, apo bujqësia apo të dyja që do të kishin prosperitet.

Pasi digjej gjatë gjithë natës, hiri i drurit të Buzmit mblidhej dhe hidhej në fushat dhe mbi kafshët shtëpiake për të garantuar një prodhimtari të mirë dhe një kope të shëndetshme. Në jug, Buzmi nuk digjej deri në fund, por një pjesë ruhej për Vit të Ri dhe një pjesë tjetër për 6 Janar, ku Buzmi lejohej të bëhej më në fund shkumb e hi. Kjo mund të këtë të bëjë me kalendarin Ortodoks, por ndoshta edhe me faktin që 12 ditet

pas solsticit shiheshin më një lloj paqartësie, gati sikur errësira do ta mposhte Diellin. Në këtë kontekst, të mbaje Buzmin e ndezur do të thoshte të ndihmoje Diellin në këto ditë të rrezikshme.

Si përfundim, Buzmi si festivitete ka shumë ngjashmëri me tradita të tjera Indo-Evropiane të solsticit të dimrit. Ajo ç'ka është vecanërisht shqiptare është mirëpritja e drurit të Buzmit sikur ai të ishte një mysafir i nderuar hyjnor. Të nderuar ishin edhe pleqtë dhe fëmijët që e përgatisnin drurin, dhe këta të fundit qëndronin për forcën e pathyeshme jetësore të një familjeje, gati për të ndjekur traditat e të vjetërve (të cilët nuk jetojnë përgjithmonë). Këto tematika kanë rrënjë të thella Indo-Evropiane dhe ushqehen nga Dielli jetëdhënës, rikthimi dhe fitorja e të cilit festoheshin gjatë Buzmit. Në fakt, ritet e Buzmit janë vetëm simulimi mikrokozmiq i një beteje makrokozmiqe mes forcave të dritës dhe errësirës, e cila garanton stabilitetin e rendit hyjnor Kozmik.

PAGAN SHQIP AR
®PAGAN®

-BUZMI-

The Albanian end-year festivity - our equivalent of the Yuletide - is called Buzmi. The date of celebration differs slightly from region to region, with some celebrating it on 24th December, others during the New Year's Eve, and its origins linked with ancient solar cults had tied it with solstice celebrations on 22nd December. Buzmi is the name given log of wood that is especially cut for this occasion and put inside the fireplace during these holy days. Buzmi is attested among all Albanians, though the regions that preserved it in its purest form are those of Mirdita, Puke, Dukagjin, Dardania, Malësi e Madhe, Shkodër, Lezhë and Dibër. Even though it has faded somewhat among Muslims (mainly because they perceive it as linked with Christmas) Buzmi is still celebrated, in part or in whole, under other names as well. The Buzmi celebration consists mainly in the burning of the special ritual log we mentioned above, but sometimes animal sacrifice is committed and part of their meat is charitably given to the poor and needy.

Buzmi is not only the name of the special log of wood, as in northern Albania it is also used to refer to the stone that demarcates the fireplace's threshold. In Southern Albania, on the other hand, it describes any log used to ignite fire during Christmas and New Year's. Just from this, we can understand something about the symbolic meaning of Buzmi:

it represents the cyclic crossing of a threshold, the one dividing the part of the year when darkness prevails from the time when light prevails, with the ritual log as a sacred representation of the sun and its power, entering the fireplace which stands for a miniature version of the world, thus bringing there heat and light at last. The importance of such an event means that the preparation for Buzmi has to follow certain rules and rituals, from the selection of the log to its burning and its aftermath.

The wood mainly used for Buzmi is oak, who among the Indo-European peoples is the representative wood of the Sky Father or the Thunder god, though sometimes wood from fruit trees like cherries and apples would be used too. For the most part, it was thin branches that were collected from fruit trees and placed around the oaken log which is the first to be lit on fire. The oaken log also contains symbology as an axis mundi, or centre of the world; this claim is supported by the fact that the oak is the central symbol of the fireplace, surrounded by the other, smaller trees, and by the fact that it is associated with the Sky and Thunder gods, who are typically the heads of Indo-European pantheons. Trees are also often used to represent the axis of the world in various mythologies, whereas the fruits of trees may represent the sun.

Most of the time the log Buzmi log is prepared long before the solstice. It was the head of the Albanian family, called either "*zoti i shtëpis*" (meaning the master of the house, similar to the Roman pater familias) or *plaku i shtëpis* (meaning the eldest of the house) who chopped and brought the log inside the house, with the help of a young boy of the

family. Let us discuss the presence of the youth. In Orosh a young boy and a young girl would bring the Buzmi log inside the house while singing about how they had brought many gifts to the house, while in Kuç (Montenegro) a young girl would sit on the Buzmi log. Youngsters are important in other traditions as well, such as the Nordic one where they are given gifts during the Yule days. The old man in a solstice celebration represents the dark half of the year where the sun wanes and death, whereas the youth represents the light half of the year, where the sun waxes and life. The youth also represents the vital force that holds the tribe together and alive, and the two of them symbolize the fact that the tribe does not die if an individual dies, but that torch is carried on by the next generations.

In the Dukagjin region, when the Buzmi log enters the house and is put into the fireplace by the master of the house, he says: “Good evening, men!” (“Mbramja e mirë burra!”). The others in the house would answer: “Welcome generous Buzmi!” (“Mirëseerdhe buzmi bujar!”). And then they would all say together: *“Generous Buzmi is coming, with grass and leaves [...] and after that comes summer!”* (“Po vjen buzmi bujar, me gjethe e me bar, me edha e me shtjerra e mbas tyre na vjen vera!”).

Beyond the celebration of the solstice and the expectation of the Sun’s return, what is important to underline here is the fact that the Buzmi log is treated as if it were a special guest. The status of the guest is a very important one among Albanians, it is an echo of the traditional belief that Gods or ancestors’ spirits wander the Earth in disguise and

would visit your home as guests. Mistreating them was a horrifying taboo and would bring ill fortune. If such a status is granted to the Buzmi log we can deduce that, as a representation of the solar forces triumphing over darkness, our ancestors held a very deep veneration for the Sun and they must have regarded it as a deity, as it is common among Indo-European peoples. The concept of Buzmi log as a guest has similarities with the myth of the Hyperborean Apollo that used to come to his sanctuary of Delos as a guest before leaving it and returning to Hyperborea.

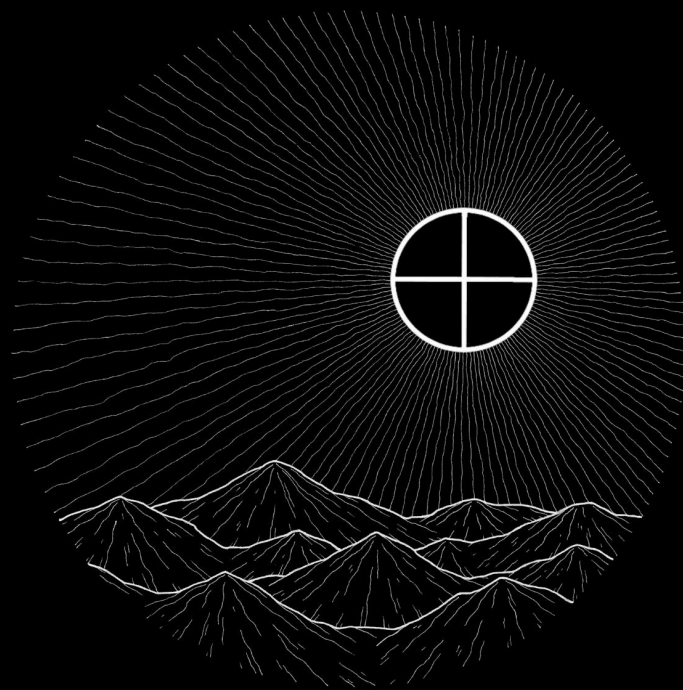
Once the Buzmi log is inside the fireplace it can only be lit by the master of the house and is “fed” with sacrifices by him and his wife. The father had a sacred role in all Indo European societies, from the Roman to the Vedic society, where he was seen as a priest of the domestic rites and guardian of the house’s sacred fire. It is said that two holes are made on each side of the Buzmi log’s ends that will be used as mouths for the sacrifices. Baron Nopcsa describes a scene during which bread, cheese and raki are thrown in the fireplace as food for the Buzmi log. Sometimes animal sacrifices would take place. A ram (more rarely a bull, or a ram’s horn) would be sacrificed by the fireplace in Malësia e Madhe, the blood would run to the middle of the burning logs and later the mixture of blood, ashes, burned wood and various burned food offering would be gathered and used as a healing potion for men and animals. Nevertheless, animal sacrifices were rare and in fact higher quality food was given to the cattle and domestic animals

during the Buzmi celebration. For example, bulls were allowed to eat the finest corn available in the house.

These food offerings were used as well as a way to predict the future, by focusing on how the flames moved when food was thrown into it. The nature of the prediction depended on various factors such as the position of the pater familias and his wife in the house, dividing symbolically the fireplace and the movements into two, or just focusing on the movements on the flame on the thickest and thinnest parts of the burning wood. Sometimes, predictions are dependent not on the way the flame moves, but on the way that the food offerings burned. The predictions regarded mostly whether the coming year would be prosperous or not, or whether it would be the agriculture or the pastoral life who would be prosperous.

After burning all night long, the Buzmi log's ashes are gathered and thrown in the fields and on the domestic animals to ensure a good production and a healthy flock. In southern Albania the Buzmi log is not allowed to burn to ashes and part of it spared for the New Year's Eve, when part of it is spared again for the 6th of January during which the Buzmi log is at last fully burned. This could be linked with the Orthodox calendar, but it might also be an echo of the Indo-European concept of the long night during which the 12 days after solstice are uncertain, and it could be that the darkness could overcome the Sun for good. In this context, to keep the Buzmi log to help the Sun during these perilous days makes sense.

To conclude, the Buzmi celebration features are similar to many other Indo-European winter solstice traditions. The uniquely Albanian aspect of this tradition is the greeting of the Buzmi log as a divine guest worthy of honour. Worthy of similar honour are also the elders and the youngsters who prepare the log, and the latter stand for the unbreakable life force of a family, ready to go on and continue the path of their elders (who will not live forever). All these themes have deep Indo-European roots and are fueled by the life-giving forces of the Sun, whose return and victory over darkness is celebrated through Buzmi. In fact, the Buzmi ritual is a re-enacting of the macrocosmic battle between the forces of light and darkness on the microcosmic level, and thus ensuring the stability of the Cosmic divine order.

PAGAN SHQIP AR
©PAGAN®

PAGAN ⊕ SHQIPË AR

#PAGAN#